ตำราโหราศาสตร์

เล่ม ๑๑

คัมภีร์สารัมภ์

ของ

หลวงวิศาลดรุณกร (อั้น สาริกบุตร)

พิมพ์ครั้งแรก ๑๐๐๐ ฉะบับ

พ.ศ. ๒๔๙๑

ราคาเล่มละ ๑๐ บาท

ตำราโหราศาสตร์

เล่ม ๑๑

คัมภีร์สารัมภ์

ของ

หลวงวิศาลดรุณกร (อั้น สาริกบุตร)

พิมพ์ครั้งแรก ๑๐๐๐ ฉะบับ

พ.ศ. ๒๔๙๑

ราคาเล่มละ ๑๐ บาท

คำตรวจแก้

ข้าพเจ้าได้ตรวจและคำนวณสอบคัมภีร์รามัญประเทศ หรือสารัมภ์-รามัญศาสตร์ ตามที่หลวงวิศาลดรุณกรเรียบเรียง และอธิบายไว้ในสมุดเล่มนี้ ถูกต้องตามตำราเรียบร้อยดีทุกประการ ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยแล้ว

พระยาโหราธิบดี (แหยม วัชรโชติ)

คำชี้แจง

หนังสือทุกเล่มที่พิมพ์จำหน่าย จะต้องมีลายเซ็นหลวงวิศาลดรุณกรเป็นประกัน และขอย้ำว่าตำราโหราศาสตร์ที่ขาดอยู่นั้น จะพยายามจัดพิมพ์ต่อไปโดยไม่มีการหยุดยั้ง มีจำหน่ายที่โรงพิมพ์ยิ้มศรีมุมถนนอุณากรรณ บ้านเลขที่ ๒๖๗ ถนนหลานหลวง ร้านแพทย์สถานประตูผี โรงพิมพ์มิตรไทย ถนนบำรุงเมือง นิติบรรณศาสตร์ท่าพระจันทร์ บ้านเลขที่ ๑๑ ถนนราชวิถี นครปฐม

สุชาต มานิตยกูล เปรียญ
ผู้จัดการพิมพ์

ตำราสารัมภ์

หลวงวิศาลดรุณกร (อั้น สาริกบุตร) เรียบเรียง
ทำสำเร็จเมื่อณวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

๑ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมนมัสการพระรัตนไตรแล้ว ขอประพันธ์คัมภีร์สารัมภ์ อันกล่าวด้วยการคำนวณจันทรุปราคา และสุริยุปราคาไว้ให้โหรทั้งหลายได้เล่าเรียนสืบไป และก่อนที่จะกล่าวเรื่องการคำนวณจันทรุปราคาและสุริยุปราคานั้น จะได้แสดงเหตุผลที่นักปราชญ์ในสมัยนี้ ได้ค้นหาเหตุผลมาแสดงไว้ พอเป็นเครื่องสดับสติปัญญาดังนี้ :—

(๑) พระอาทิตย์เป็นดาวดวงใหญ่ที่สุดในจักรวาลอันนี้ ขั้วเหนือและใต้ ได้เอียงอยู่กับเส้นดิ่งอากาศสัก ๗ องศา เดินเวียนรอบในที่แห่งหนึ่ง ชาวยุโรปเรียกว่าโฟคัส ศูนย์กลางแห่งโฟคัสนั้นว่าอยู่ในราศีพฤษภ ตรงดาวแอลไซโอนี ในหมู่ดาวลูกไก่นั้น หมุนรอบตัวเองครั้งหนึ่งใน ๒๕ วันกับ ๑๒ ชั่วโมง แล้วเวียนรอบศูนย์กลางจังหวัดดูดที่เรียกว่าโฟคัสนั้น รอบหนึ่งประมาณโกฏิแปดล้านปี

(๒) โลกเรานี้เป็นดาวดวงหนึ่ง ขั้วเหนือใต้ เอียงอยู่กับเส้นดิ่งอากาศ ๒๓ องศากับ ๓๐ ลิบดา หมุนรอบตัวเองครั้งหนึ่งใน ๒๔ ชั่วโมง และเวียนรอบดวงอาทิตย์รอบหนึ่งใน ๓๖๕ วัน ๕ ชั่วโมง ๔๘ นาฑี กับ ๕๑ วินาฑี

(๓) ดวงจันทร์เป็นดาวดวงหนึ่ง ขั้วเหนือใต้ เอียงอยู่กับเส้นดิ่ง ๑ องศากับ ๓๐ ลิบดา เวียนรอบโลกถึงที่เล็งกับดวงอาทิตย์ใน ๒๙ วัน ๑๒ ชั่วโมง ๔๔ นาฑี กับ ๓ วินาฑี พร้อมกับหมุนไปรอบตัวเองครั้งหนึ่งใน ๒๙ วัน กับเศษนั้นด้วย

(๔) ราหูนี้ไม่ปรากฏว่าเป็นดาว แต่เป็นจุดแห่งหนึ่งในอากาศ ที่โลกและดวงจันทร์โคจรร่วมหรือเล็งกันในจุดที่หมายอันนี้ แล้วจะเกิดเป็นสุริยุปราคาและจันทรุปราคาขึ้น

จุดนี้เกิดขึ้นจากการเคลื่อนที่ของดวงจันทร์ ผ่านไปเหนือบ้างใต้บ้าง ตัดผ่ากับทางโคจรของโลก เป็นมุม ๕ องศา ตรงที่ผ่านกันนั้นเรียกว่าโนด คือที่หมายในการผ่านกัน

และมีระดับสูงต่ำเป็นอย่างเดียวกัน ที่ที่เล็งตรงข้ามกับจุดหมายนี้ ก็มีลักษณะอย่างเดียวกันกับโนดเหมือนกัน และโนดนี้ได้เคลื่อนที่ถอยหลังไปทางตะวันตกทุก ๆ ปี เมื่อครบ ๑๘ ปี ๒๑๘ วัน ๒๐ ชั่วโมง ๒๒ นาฑี กับ ๔ วินาฑี ก็จะหมุนมาบรรจบรอบครั้งหนึ่ง ที่ ๆ ถอยหลังไปได้นี้แหละเรียกว่าราหู คือเป็นที่ ๆ จะเกิดมืดแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์เมื่อเป็นจันทรุปราคาและสุริยุปราคา

เมื่อดวงจันทร์โคจรอยู่ท่ามกลางดวงอาทิตย์และโลก ดวงอาทิตย์และโลกผ่านจุดนี้เมื่อใด ก็เกิดเป็นสุริยุปราคาเมื่อนั้น ถ้าว่าโลกอยู่ท่ามกลาง ดวงจันทร์เป็นฝ่ายตะวันออก อาทิตย์อยู่ฝ่ายตะวันตก ถ้าดวงจันทร์โคจรเข้าร่วมหรือเล็งกับจุดนี้เมื่อใด พื้นที่ลาดโคจรเสมอเป็นอันเดียวกันกับทางโลก ดวงจันทร์ก็ต้องผ่านเข้าในเงาโลก เกิดเป็นจันทรุปราคาขึ้นเมื่อนั้น

ถ้าดวงจันทร์เดินต่ำและผ่านเงาโลกทางตอนใต้ ข้างบนดวงจันทร์ก็มืดไป ข้างใต้ยังสว่างอยู่ ตำราว่าจับข้างอุดร ถ้าดวงจันทร์เดินสูง ขอบวงข้างล่างผ่านเงาโลก ข้างบนยังสว่างอยู่ ว่าจับอยู่ข้างทักษิณ ถ้าเดินตรงกลางเสมอจุดเล็งทีเดียวก็เป็นจันทรคราสจับมืดหมดดวง เงามืดนั้นเรียกว่าฉายาเคราะห์

ถ้าดวงจันทร์อยู่ท่ามกลาง บังดวงอาทิตย์ ก็บังทางฝ่ายเหนือดวงอาทิตย์ข้าง ใต้ข้าง ท่ามกลางข้าง เงาดวงจันทร์พุ่งมาทางโลก เวลาที่ดวงจันทร์โคจรอยู่ใกล้โลกที่สุดซึ่งชาวยุโรปเรียกว่าเปะริยี เราเห็นดวงจันทร์ใหญ่ ถ้าดวงจันทร์บังดวงอาทิตย์ตรงกลางทีเดียว ดวงอาทิตย์ก็จะมืดมืดหมดดวง ถ้าดวงจันทร์โคจรออกไปห่างโลก ซึ่งชาวยุโรปเรียกว่าอาโปยี่ เราเห็นดวงจันทร์เล็กลง เมื่อดวงจันทร์บังดวงอาทิตย์ตรงกลางทีเดียวก็ยังจะเห็นขอบดวงอาทิตย์เป็นแสงสว่างอยู่

ถ้าจะเกิดมีปัญหาถามเข้ามาว่า เหตุใดดวงดาวทั้งหลายตลอดจนโลกนี้เอง จึงต้องโคจรหมุนเวียนอยู่อย่างนี้ ก็จะตอบได้ตามความรู้ความเห็นของมนุษย์ในบัดนี้ว่า เป็นคติของธรรมดา ของใหญ่ย่อมดูดของเล็ก กำลังที่หมุนนั้นก็คือ กำลังที่หนีออกไปให้ห่างจากศูนย์กลาง และกำลังที่ดูดไว้นั้น เป็นกำลังดึงเข้ามาหาใจกลาง เมื่อกำลังทั้งสองเป็น

ก้ำกึ่งกัน ก็เกิดการทำให้หมุนเวียนขึ้น ส่วนกำลังที่อยู่ตรงกลาง ซึ่งให้สิ่งทั้งหลายหมุนเวียนรอบตนนั้น ชาวยุโรปเรียกเซนเตอร์คราวิตี้ ข้าพเจ้าอยากจะเรียกว่าโคตรภู เปรียบกับมวลหมู่สัตว์โลกอันมีโคตรภูจิตร์เป็นที่ตั้ง จึงต้องเวียนเกิดเวียนตายอยู่อย่างนี้เอง

๑ ที่นี้จะกล่าวด้วย การคำนวณให้รู้ว่าในอนาคตนั้น จะเกิดมีจันทรคราสและสุริยคราสในวันใด

ก็จันทรคราสนั้นจะมีได้ต่อเมื่อพระจันทร์โคจรมาเล็งกับดวงอาทิตย์ ในวันข้างขึ้นพระจันทร์เต็มดวง แต่ให้สังเกตในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ แรมค่ำ ๑ และแรมค่ำ ๒ ใน ๔ วันนี้ ต้องมีราหูร่วมหรือเล็งกับดวงจันทร์ด้วย แล้วให้ดูองศาพระเคราะห์ทั้ง ๓ นั้น ถ้าห่างกันไม่เกิน ๑๕ องศาแล้ว ควรตรวจดูว่าจะมาร่วมนวางศ์กันในวันใด คือให้ตั้งองศาลิบดาพระเคราะห์ทั้ง ๓ นั้นลง เอา ๖๐ คูณองศาบวกลิบดาขึ้น แล้วเอา ๒๐๐ หาร ถ้ามีเศษให้เพิ่มลัพธ์ขึ้นอีก ๑ แล้วจึงนับลงตัวนวางศ์ในราศีนั้น แม้ว่าร่วมนวางศ์กันเข้าในวันใด ใน ๔ วันนั้น พึงคำนวณสารัมภ์ในวันนั้นแล

การที่ตำรากล่าวไว้ว่าร่วมหรือเล็งในราศีเดียวกันนี้ เป็นของกล่าวมาแต่เดิม แต่พิเคราะห์ดูตามที่คำนวณกันมาแล้ว ได้ความจริงว่า พระเคราะห์จะอยู่ราศีใดก็ตาม ถ้าเคียงกันและมีองศาใกล้กัน หรือนวางศ์อยู่ชิดกัน ก็จะเกิดเป็นจันทรคราสหรือสุริยคราสได้เหมือนกัน จงดูตัวอย่างที่ทำในตำรานี้เถิด

อนึ่งจันทรุปราคานั้น กำหนดให้ตรวจที่เพียรและดิถีอีกอย่างหนึ่ง คือในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำและแรมค่ำหนึ่ง ถ้าเพียรและดิถีบอกว่าจะมีคราสทั้งสองอย่างก็มีแน่ ถ้าเพียรและดิถีบอกว่าจะไม่มีคราสทั้งสองอย่างก็ไม่มีแน่ ถ้าเพียรและดิถีขัดแย้งกันอยู่ พึงให้ทำสอบสวนดู จนถึงราหูภุชเถิด วิธีทำเพียรและดิถีนั้นดังนี้÷

๑ ให้เอาสมผุสจันทร์ตั้ง เอาสมผุสอาทิตย์ลบ เศษเป็นเพียรตราไว้

๑ ให้เอาเพียรตั้ง เอา ๓๐ คูณราศี แล้วบวกองศาขึ้น แล้วเอา ๖๐ คูณบวกลิบดาขึ้น เอา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นดิถี เศษเอา ๑๒ หาร ลัพธ์เป็นนาฑีดิถี ตราไว้

ถ้าลัพธ์ตรงกับเพียรและดิถีที่เขียนไว้นี้ ว่าจะมีจันทรุปราคาแล

ราศี องศา ลิบดาเป็น

๕	๒๖	๓๖,	๓๗,	๓๘,	๓๙,	๔๐,	๕๙
๕	๒๗	๔๑,	๔๒,	๔๓,	๔๔,	๔๕,	๕๙
๕	๒๘	๔๖,	๔๗,	๔๘,	๔๙,	๕๐,	๕๙
๕	๒๙	๕๑,	๕๒,	๕๓,	๕๔,	๕๕,	๕๙
๖	๐	๕๖,	๕๗,	๕๘,	๕๙,	๐	๕๙
๖	๑	๑,	๒,	๓,	๔,	๕,	๕๙
๖	๒	๖,	๗,	๘,	๙,	๑๐,	๕๙
๖	๓	๑๑,	๑๒,	๑๓,	๑๔,	๑๕,	๕๙

ดิถี ๐ นาทีดิถีแต่ ๐ และ ๑ จนถึง ๒๖

ดิถี ๑๔ นาทีดิถีแต่ ๔๔ เรียงเป็นลำดับไปจนถึง ๕๙

๑ วิธีตรวจดูว่าจะมีสุริยุปราคาหรือไม่นั้น ให้ดูวันแรม ๑๔, ๑๕, ค่ำ และขึ้น ๑ ค่ำ ๒ ค่ำ ถ้าอาทิตย์และจันทร์ร่วมราศีกัน และราหูร่วมหรือเล็งหรือเคียงด้วยก็ดี ก็ให้ทำสอบดูอย่างที่กล่าวมาแล้ว ในเรื่องนวางค์เพียรและดิถี จันทรุปราคานั้นเถิด ถ้าเพียรและดิถีตรงกันกับที่เขียนไว้นี้ ว่าจะมีสุริยุปราคาแล

ราศี องศา ลิบดาเป็น

๑๑	๔	๑๖,	๑๗,	๑๘,	๑๙,	๒๐,	๕๙
๑๑	๕	๒๑,	๒๒,	๒๓,	๒๔,	๒๕,	๕๙
๑๑	๖	๒๖,	๒๗,	๒๘,	๒๙,	๓๐,	๕๙
๑๑	๗	๓๑,	๓๒,	๓๓,	๓๔,	๓๕,	
๐	๗	๕๙,					
๐	๘	๓๖,	๓๗,	๓๘,	๓๙,	๔๐,	
๐	๙	๐,	๔๑,	๔๒,	๔๓,	๔๔,	๔๕

๐ ๑๐ ๔๖, ๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๐, ๐

๐ ๑๑ ๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๐

ดิถี ๐ นาฑีดิถีแต่ ๒๔ ขึ้นไปโดยลำดับจนถึง ๕๗

เมื่อได้ตรวจดูเห็นว่าจะมีจันทรุปราคา และสุริยุปราคาแล้วพึงทำคำนวณ ตามคัมภีร์สารัมภ์ ดังต่อไปนี้เทอญ.

คัมภีร์สารัมภ์

๏ อหํ ปคฺคยฺห อญฺชลึ นมสฺสิตฺวา โลกนาถญฺจ ธมฺมญฺจ สํฆญฺจ อาทิกํ สารมฺภปกรณํ ปวกฺขามิ โหรานํ สมาหิตนฺติ

ข้าพเจ้าขอประคองอัญชลี นมัสการพระโลกนารถ พระธัมแลพระสงฆ์เป็นต้น จักกล่าวปกรณ์ชื่อว่าสารัมภ์ อันมาถึงพร้อมแล้วแก่โหรทั้งหลาย.

(ก)

๏ สิทธิการิย ผิวจะคำนวณสารัมภ์รามัญศาสตร์ ให้ตั้งจุลศักราชปีที่จะทำนั้นลงเอา ๕๖๐ บวก ลัพธ์เป็นมหาศักราช แล้วให้เอา ๑๐๖๕ มาลบมหาศักราช ลัพธ์เป็นทรุพแล

ให้ตั้งทรุพลง ๔ ฐาน ฐานบนเอา ๓๖๕ คูณ ลัพธ์เป็นวัน ฐานที่ ๒ เอา ๑๕ คูณ ลัพธ์เป็นมหานาฑี ฐานที่ ๓ เอา ๓๑ คูณ ลัพธ์เป็นเพ็ชนาฑี (มหาวินาฑี) ฐานที่ ๔ เอา ๓๐ คูณ ลัพธ์เป็นพลอักษร แล้วเอา ๖๐ หาร ฐานพลอักษร ถ้ามีเศษให้ดูอัฑฒาธิกรรม ลัพธ์เอาไปบวกฐานมหาวินาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกฐานมหานาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นวัน แล้วให้เอาลัพธ์ไปบวกกับจำนวนวันฐานบนนั้น (ตัวเลขที่เอามาคูณนั้น คือ อัตราเวลา ๑ ปีเต็ม) แล้วให้เอา ๑๕๗ นี้บวกด้วยจำนวนวันนั้นอีกเล่า แล้วให้เอาเกณฑ์ คตมาส คือพระอาทิตย์โคจรอยู่ราศีใดให้เอาเกณฑ์ในราศีนั้นบวก (นี้เกณฑ์คตมาสราศีเมษ ๓๖๕ พฤษภ ๓๑ เมถุน ๖๒ กรกฎ ๙๕ สิงห์ ๑๒๕ กันย์ ๑๕๖ ตุล ๑๘๗ พฤศจิก ๒๑๗ ธนู ๒๔๖ มังกร ๒๗๖ กุมภ์ ๓๐๕

มีน ๓๓๕) แล้วเอาองศาพระอาทิตย์ที่โคจรอยู่ในราศีนั้นบวกอีกเล่า ได้ลัพธ์เป็นอุณทิน ให้ตราไว้

(๑) ถ้าจะใช้จุลศักราชคำนวณสารัมภ์ ท่านให้ตั้งหรคุณวันนั้นลง (คือ หรคุณอัททานถลิงศกปีที่ท่านั้นบวกกับสุทินปะระสงค์) แล้วเอา ๑๘๔๒๙๘ ลบ ลัพธ์เป็นอุณทินตราไว้

ตั้งอุณทินลง เอา ๗ หาร ออกเศษเท่าใดให้เอา ๒ บวก ลัพธ์นั้นตรงกับวันที่คำนวณนั้นแล หรือว่าจะไม่เอา ๒ บวก จะนับตั้งต้น เศษ ๑ เป็นวันอังคารเป็นต้นมาก็ได้เหมือนกัน ถ้าออกเศษไม่ตรงกับวันที่ท่านั้น เป็นคำนวณผิดแล

(๒) ตั้งอุณทินลง เอา ๑ ลบ แล้วเอา ๕๙๑๓๖๑๗๑๖ คูณลัพธ์นั้นให้นับถอยหลังขึ้นมาหาตัวต้น ถึงลัพธ์ตัวที่ ๗ แล้วให้กาไว้ แล้วให้ลบเสียทั้ง ๗ ตัวนั้นเถิด แต่ให้ลบถอยหลังขึ้นมาจนถึงตัวที่ ๖ ก่อน แล้วดูตัวที่ ๗ ที่กาไว้และจะลบต่อไป นั้นถ้าเป็น ๐, ๑, ๒, ๓, ๔, ไม่ต้องเอา ๑ บวก ถ้าเป็น ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ให้เอา ๑ บวก ที่เลขตัวสุดท้ายของจำนวนที่ไม่ลบนั้น เรียกว่าอัฑฒาธิกรรม เป็นพลพระอาทิตย์ตราไว้

(๓) ตั้งอุณทินลง เอา ๑ ลบ (คิดถอยหลังเข้าไป ๑ วัน) แล้วเอา ๗๙๐๕๘๑๐๐๓๒ คูณ ลัพธ์นั้นให้นับถอยหลังขึ้นมาหาต้น ถึงเลขตัวที่ ๗ แล้วลบเสียทั้ง ๗ ตัว ดูอัฒาธิกรรมเหมือนก่อน เป็นพลพระจันทร์ตราไว้

(๔) ตั้งอุณทินลง เอา ๑ ลบ แล้วเอา ๖๖๘๑๘๖๗๐ คูณลัพธ์นั้นให้นับถอยหลังขึ้นมาถึงเลขตัวที่ ๗ แล้วลบเสียทั้ง ๗ ตัว ดูอัฒาธิกรรมเหมือนก่อน เป็นพลอุจจ์ตราไว้

(๕) ตั้งอุณทิน เอา ๑ ลบ แล้วเอา๓๑๘๐๐๓๗๓ คูณ ลัพธ์นั้นให้นับถอยหลังขึ้นมาจนถึงเลขตัวที่ ๗ แล้วลบเสียทั้ง ๗ ตัว ดูอัฒาธิกรรมเหมือนก่อน เป็นพลพระราหู ตราไว้

(๖) ตั้งพลพระอาทิตย์ เอา ๑๒๒๖๘ บวก แล้วเอา ๒๑๖๐๐ หารเศษเป็นมัธยมพระอาทิตย์ปฐม ตราไว้

(๗) ตั้งมัธยมอาทิตย์ปฐม เอา ๕๙ บวก เป็นมัธยมอาทิตย์ทุติย ตราไว้

(๘) ตั้งพลพระจันทร์ เอา ๑๑๓๓๙ บวก แล้วเอา ๒๑๖๐๐ หารเศษเป็นมัธยมจันทร์ปฐม ตราไว้

(๙) ตั้งมัธยมจันทร์ปฐม เอา ๓๙๐ บวก เป็นมัธยมจันทร์ทุติย ตราไว้

(๑๐) ตั้งพลอุจจ์ เอา ๑๗๖๔๑ บวก เอา ๒๑๖๐๐ หาร เศษเป็นมัธยมอุจจ์ปฐม ตราไว้

(๑๑) ตั้งมัธยมอุจจ์ปฐม เอา ๗ บวก เป็นมัธยมอุจจ์ทุติย ตราไว้

(๑๒) ตั้งพลราหู เอา ๘๐๑๔ ลบ แล้วเอา ๒๑๖๐๐ หาร เศษเป็นมัธยมราหูปฐม ตราไว้

(๑๓) ตั้งมัธยมราหูปฐม เอา ๓ บวก เป็นมัธยมราหูทุติย ตราไว้

(๑๔) ตั้งมัธยมอาทิตย์ปฐม เอา ๔๖๘๐ ลบ ถ้าลบไม่ได้ เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ ลัพธ์นั้นเอา ๕๔๐๐ หาร ลัพธ์เป็นโกลัง ถ้าโกลังเป็น ๐ หรือ ๒ เศษเป็นภุช ถ้าโกลังเป็น ๑ หรือ ๓ เศษยังไม่เป็นภุช ต้องเอาเศษลบเชิงหาร (คือจำนวนที่หาร) เสียก่อน ลัพธ์ที่ได้นั้นเป็นภุช

(๑๕) ตั้งภุช เอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์เป็นขันธ์ตราไว้ เศษเป็นทุติยภุช ตราไว้

ฉายาเท่าขันธ์	ขันธ์
๓๗	๑
๗๑	๒
๙๘	๓
๑๑๘	๔
๑๒๘	๕
๑๒๙	

คือ ๓๗ เท่ากับขันธ์ ๑ เรียงลำดับลงมา

เอาฉายาเท่าขันธ์ เรียกว่าฉายาฐานบนมาลบฉายาฐานต่ำลงมาหนึ่งฐาน เศษเอาไปคูณทุติยภุช แล้วเอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฉายาเท่าขันธ์ เป็นปฐมรวิภุชผล

ถ้าขันธ์ศูนย์ ให้เอาฉายาฐานแรก คือ ๓๗ คูณทุติยภุชทีเดียวแล้วเอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์ไม่ต้องบวกด้วยฉายา เป็นปฐมรวิภุชผล ทีเดียว

แล้วให้พิจารณาดูโกลัง ถ้าโกลังเป็น ๐ หรือ ๑ ชื่อระณัง ให้เอาปฐมรวิภุชผล ลบมัธยมอาทิตย์ปฐม ลัพธ์เป็นสมผุสอาทิตย์ปฐม ถ้าโกลังเป็น ๒ หรือ ๓ ชื่อธณัง ให้เอาปฐมรวิภุชผลบวกด้วยมัธยมอาทิตย์ปฐม เป็นสมผุสอาทิตย์ปฐม ตราไว้

(๑๖) ตั้งมัธยมอาทิตย์ทุติยลง แล้วเอา ๔๖๘๐ ลบ ถ้าลบมิได้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อน แล้วจึงลบ แล้วเอา ๕๔๐๐ หาร กระทำเหมือนอย่างที่กระทำมาแล้ว ในการกระทำสมผุสอาทิตย์ปฐมในข้อ ๑๔ และ ๑๕ นั้น ทั้งสองประการ แล้วให้เอาทุติยรวิภุชผลที่ทำได้นี้ บวกหรือลบด้วยมัธยมอาทิตย์ทุติย ตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๑๕ นั้น ลัพธ์เป็นสมผุสอาทิตย์ทุติย ตราไว้

(๑๗) ตั้งมัธยมจันทร์ปฐม เอามัธยมอุจจ์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนแล้วจึงลบ แล้วเอา ๕๔๐๐ หาร ลัพธ์เป็นโกลัง ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๒ เศษเป็นภุช ถ้าโกลัง ๑ หรือ ๓ เศษยังไม่เป็นภุช ต้องเอาเศษลบเชิงหารเสียก่อน ลัพธ์ที่ได้นั้นเป็นปฐมภุช

(๑๘) ตั้งปฐมภุช เอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์เป็นขันธ์ เศษเป็นทุติยภุช ตราไว้

ฉายาเท่าขันธ์	ขันธ์
๘๗	๑
๑๖๕	๒
๒๓๐	๓
๒๗๖	๔
๒๙๘	๕
๓๐๑	

เอาฉายาเท่าขันธ์ ฐานบนลบฐานต่ำ ลัพธ์เอาไปคูณทุติยภุช แล้วเอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฉายาเท่าขันธ์ เป็นจันทร์ภุชผล ตราไว้

ถ้าขันธ์ศูนย์ ให้เอาฉายาฐานแรกคูณทุติยภุชทีเดียว แล้วเอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์ไม่ต้องบวกด้วยฉายา เป็นจันทร์ภุชผลทีเดียว

แล้วให้พิจารณาดูโกลัง ถ้าโกลังเป็น ๐ หรือ ๑ ชื่อระณัง ให้เอาจันทร์ภุชผลลบมัธยมจันทร์ปฐม ลัพธ์เป็นสมผุสจันทร์ปฐม ถ้าโกลังเป็น ๒ หรือ ๓ ชื่อธนัง ให้เอาจันทร์ภุชผล บวกด้วยมัธยมจันทร์ปฐม ลัพธ์เป็นสมผุสจันทร์ปฐม ตราไว้

(๑๙) ตั้งมัธยมจันทร์ทุติย เอามัธยมอุจจ์ทุติยลบ ถ้าลบมิได้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนแล้วจึงลบ เมื่อลบเสร็จแล้วเอา ๕๔๐๐ หาร กระทำเหมือนอย่างที่กระทำมาแล้วในการกระทำสมผุสจันทร์ปฐมในข้อ ๑๗ และ ๑๘ นั้นทั้งสองประการ แล้วให้เอาจันทร์ภุชผลที่ได้กระทำนี้ บวกหรือลบด้วยมัธยมจันทร์ทุติย ตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๑๘ นั้น ลัพธ์เป็นสมผุสจันทร์ทุติย ตราไว้

(๒๐) ตั้ง ๒๑๖๐๐ เอามัธยมราหูปฐมลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒ คูณ ๒๑๐๖๐ ก่อนแล้วจึงลบ ลัพธ์เป็นสมผุสราหูปฐม ตราไว้

(๒๑) ตั้ง ๒๑๖๐๐ เอามัธยมราหูทุติยลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒ คูณ ๒๑๖๐๐ ก่อน แล้วจึงลบ ลัพธ์เป็นสมผุสราหูทุติย ตราไว้

จบสุริยาตร์สารัมภ์แต่เพียงนี้

(ก) ถ้าจะทำดิถี ให้ตั้งสมผุสจันทร์ปฐม เอาสมผุสอาทิตย์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อน จึงลบแล้วเอา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นดิถีปฐม เศษเอา ๖๐ คูณ เอา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นนาฑีดิถีปฐม ตราไว้

(ข) ตั้งสมผุสจันทร์ทุติย เอาสมผุสอาทิตย์ทุติยลบ ถ้าลบมิได้ ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ แล้วเอา ๗๒๐ หารลัพธ์เป็นดิถีทุติย เศษเอา ๖๐ คูณ เอา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นนาฑีดิถีทุติย ตราไว้

(ค) ตั้งสมผุสจันทร์ปฐม เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นฤกษ์จันทร์ปฐม เศษเอา ๖๐ คูณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นนาฑีฤกษ์จันทร์ปฐม ตราไว้

(ฅ) ตั้งสมผุสจันทร์ทุติย เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นฤกษ์จันทร์ทุติย เศษเอา ๖๐ คูณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นนาฑีฤกษ์ จันทร์ทุติย ตราไว้

(ฆ) ตั้งสมผุสราหูปฐม เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นฤกษ์ราหูปฐม เศษเอา ๖๐ คูณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นนาฑีฤกษ์ราหูปฐม ตราไว้

(ง) ตั้งสมผุสราหูทุติย เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นฤกษ์ราหูทุติย เศษเอา ๖๐ คูณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นนาฑีฤกษ์ราหูทุติย ตราไว้

หมายเหตุ ตั้งแต่ข้อ (ก) จนถึง (ง) ที่เขียนไว้นี้ เป็นแต่การแสดงวิธีทำดิถีและฤกษ์เท่านั้น มิใช่เป็นบทจำเป็นซึ่งจะต้องทำในตำราสารัมภ์นี้ แต่เขียนไว้ให้รู้เหตุการณ์ว่า จำนวนที่ทำมาแล้วทั้งหมดนั้น เป็นจำนวนลิบดาของพระอาทิตย์ จันทร์ ราหู แต่ละองค์ ตั้งต้นรอบแต่ราศีเมษมาทั้งนั้น เมื่อต้องการจะรู้ผลตามตัวอย่างที่ทำในปฏิทินโหร ก็ให้ทำตามวิธีที่กล่าวนี้ แต่ตามตำรานี้ใช้ตัดเวลาเป็นวันใหม่ ตั้งแต่เวลาย่ำรุ่งเป็นต้นไป

วิธีคำนวณจันทรคราส

ทำต่อจากที่ทำสุริยยาตร์สารัมภ์ในข้อ ๒๑ นั้น ดังนี้

(๒๒) ให้ตั้งมัธยมอาทิตย์ทุติย เอามัธยมอาทิตย์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ ลัพธ์เป็นรวิภุกดิ ตราไว้

(๒๓) ให้ตั้งสมผุสอาทิตย์ทุติย เอาสมผุสอาทิตย์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ ลัพธ์เป็นรวิภุกด ภุกดิ ตราไว้

(๒๔) ตั้งมัธยมจันทร์ทุติย เอามัธยมจันทร์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ ลัพธ์เป็นจันทร์ภุกดิ ตราไว้

(๒๕) ตั้งสมผุสจันทร์ทุติย เอาสมผุสจันทร์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ เศษเป็นจันทร์ ภุกด ภุกดิ ตราไว้

(๒๖) ตั้งจันทร์ภุกดภุกดิ เอารวิภุกดภุกดิลบ ลัพธ์เป็นภูจันทร์ ตราไว้

(๒๗) ตั้งสมผุสอาทิตย์ปฐม เอา ๑๐๘๐๐ บวก แล้วเอา ๒๑๖๐๐ หาร เศษเป็นฉายาเคราะห์ ตราไว้

(๒๘) ตั้งฉายาเคราะห์และสมผุสจันทร์ปฐมเทียบกัน เอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก ผลที่ลบกันแล้วนั้น เป็นเคราะห์หันตกุลา ตราไว้

(๒๙) ตั้งเคราะห์หันตกุลา เอา ๖๐ คูณ แล้วเอาภูจันทร์หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ แล้วเอาภูจันทร์หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อปุณมี ตราไว้

(๓๐) ตั้งปุณมี เอารวิภุกดภุกดิคูณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาฑีเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฐานมหานาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร เศษคูอัฒาธิกรรม คือถ้ามีเศษแต่ครึ่งหนึ่งของพลหารขึ้นไป เศษนั้นเอาเป็น ๑ แล้วเอา ๑ บวกเข้ากับลัพธ์นั้น ชื่อ สมรวิกุลาตราไว้

(๓๑) ตั้งปุณมี เอาจันทร์ภุกดภุกดิคูณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาฑีเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฐานมหานาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร เศษคูอัฒาธิกรรม ผลที่ได้ชื่อ สมจันทร์กุลา ตราไว้

(๓๒) ตั้งปุณมี เอา ๓ คูณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาฑีเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฐานมหานาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร ถ้ามีเศษคูอัฒาธิกรรม ผลลัพธ์ที่ได้ชื่อสมราหุกุลา ตราไว้

ต่อไปนี้ว่าด้วยการทำพิรางค์

(๓๓) ให้ตั้งฉายาเคราะห์ เอาสมรวิกุลาบวก ลัพธ์เป็นตักกลารวิ ตราไว้

(๓๔) ตั้งสมผุสจันทร์ปฐม เอาสมจันทร์กุลาบวก ลัพธ์เป็นตักกลาจันทร์ ตราไว้ แล้วให้ดูตักกลารวิกับตักกลาจันทร์นั้น ถ้าเป็นจำนวนเลขอย่างเดียวกัน ที่คำนวณมานั้นชอบ ถ้าต่างกันว่าที่คำนวณมานั้นผิดแล

(๓๕) ตั้งสมผุสราหุปฐม เอาสมราหุกุลาลบ ลัพธ์เป็นตักกลาราหุ ตราไว้

(๓๖) ตั้งตักกลาราหุ เอาตักกลาจันทร์ลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ แล้วเอา ๕๔๐๐ หาร ลัพธ์เป็นโกลัง ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๒ เศษเป็นราหุภุชตราไว้ ถ้าโกลังเป็น ๑ หรือ ๓ เศษยังไม่เป็นราหุภุช ให้เอาเศษลบเชิงหาร ลัพธ์เป็นราหุภุช

แล้วให้ดูที่โกลัง ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๑ ราหูจับข้างอุดร ถ้าโกลัง ๒ หรือ ๓ ราหูจับข้างทักษิณ

ถ้าตักกลาจันทร์ลบตักกลาราหูได้เป็นสุภาพ ถ้าโกลังอุดรก็ให้ทายทิศอุดร ถ้าโกลังทักษิณก็ให้ทายทางทิศทักษิณ

ถ้าตักกลาจันทร์ลบตักกลาราหูมิได้ เป็นพิปริต ถ้าโกลังอุดร ให้ทายทางทิศทักษิณ ถ้าโกลังทักษิณให้ทายทางทิศอุดร

ตั้งราหุภุช เอา ๗๒๐ หาร ถ้าหารได้หาคราสมิได้เลยนัยหนึ่งให้ดูราหุภุช กับจันทร์ภุกดภุกติ ถ้าราหูมากกว่าจันทร์ภุกดภุกติก็หาคราสมิได้แล

(๓๗) ตั้งราหุภุช เอา ๙ คูณ เอา ๒ หาร แล้วเอา ๖๐ หารอีก ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเป็นมหาวินาฑี ชื่อราหูวิกขิป ตราไว้

(๓๘) ตั้ง ๓๑ เอาจันทร์ภุกตภุกติคูณ เอาจันทร์ภุกติหาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ เอาจันทร์ภุกติหารลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อจันทร์พิมพ์ ตราไว้

(๓๙) ตั้งจันทร์พิมพ์ลงทั้งสองฐาน เอา ๕ คูณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาฑี เอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฐานมหานาฑีเศษคงไว้ แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ เอาเศษมหาวินาฑีบวกเข้า แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อราหูพิมพ์ ตราไว้

ให้ทำวงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางเท่าจันทร์พิมพ์ เป็นรูปพระจันทร์ ตราไว้

(๔๐) ให้ตั้งจันทร์พิมพ์ลงทั้งสองฐาน ฐานมหานาฑีเอา๒หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา๖๐คูณ บวกมหาวินาฑีเข้า แล้วเอา๒หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อ ปนีจันทร์ ตราไว้

แล้วให้นับแต่ขอบวงเข้าไปหาศูนย์กลางของวงกลม เท่าปนีจันทร์ ตราไว้เป็นจุดศูนย์กลาง แล้วให้นับแต่จุดศูนย์กลางออกมาเท่าราหูวิกขิป กาไว้

(๔๑) ตั้งราหูพิมพ์ลงทั้งสองฐาน ฐานมหานาฑีเอา๒หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา๖๐ คูณบวกมหาวินาฑีเข้า เอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อปนีราหู ตราไว้

แล้วให้นับแต่ราหูวิกขิปซึ่งกาไว้นั้นเข้ามาในวงพระจันทร์ เท่าปนีราหู กาไว้ ถ้าปนีราหูเข้ามาในวงพระจันทร์เท่าใด คือว่าพระราหูจับจันทร์เท่านั้นแล

(๔๒) ตั้งเกณฑ์ ๕๔ มหานาฑี เอาราหูวิกขิปลบ ลัพธ์ที่เหลืออยู่ให้เอาฉายาราหูต่อไปนี้ ๑,๑,๒,๓,๔,๔,๖,๗,๑๒,๑๔ ลบไปโดยลำดับที่ละฉายา ถ้าลบมิได้ที่ฉายาตัวใดให้กาไว้ที่ฉายาตัวนั้น เศษที่เหลือจากที่เอาฉายาลบนั้น เอา๖๐ คูณ บวกมหาวินาฑีขึ้น แล้วเอาฉายาราหูที่กาไว้นั้นมาหาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี แล้วให้นับฉายาราหูที่ลบได้นั้นเป็นกี่หนคิดเป็นมหานาฑี หนละหนึ่งมหานาฑี ตั้งไว้บนตัวลัพธ์มหาวินาฑีนั้น ที่นี้เป็นมหานาฑีและมหาวินาฑีที่ราหูแรกจับจนหลุดพ้น ชื่อมูลมหานาฑี ตราไว้

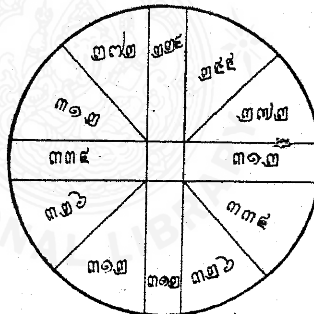
(๔๓) ตั้งมูลมหานาฑีลงทั้งสองฐาน ฐานมหานาฑีเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา๖๐ คูณ แล้วเอามาบวกเข้ากับมหาวินาฑี แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ลัพธ์ที่ได้ทั้งสองฐานนี้ ชื่อฑิตถมหานาฑี ตราไว้ (ที่ใดออกชื่อแต่มหานาฑี ไม่ได้ออกชื่อ

มหาวินาฑีด้วยนั้น เป็นการเรียกโดยย่อ เพราะมีมหานาฑีเป็นประธาน แต่ก็หมายความรวมกันทั้งมหาวินาฑีด้วยทุกแห่ง)

(๔๔) ตั้งปุณมีลง เอาติตถมหานาฑีลบ ลบกันตามมาตรา มหานาฑีและมหาวินาฑี ลัพธ์ชื่อ ปรัสถกลหมหานาฑี มัธยมประเวสกาล คือเป็นเวลาที่เริ่มจับ เมื่อดวงจันทร์แรกเข้าถึงหลังเงามืดคือราหู

(๔๕) ตั้งปุณมี เอาติตถมหานาฑีบวก ลัพธ์ชื่อมุขกลหมหานาฑี มัธยมโมกษกาล คือเวลาที่ดวงจันทร์หลุดพ้นทางหน้าเงามืดไป

(๔๖) ตั้งตักกลารวิ เอา ๑๘๐๐ หาร เศษเป็นภาคกุลา ตราไว้ ตั้งอันโตฌานราศีมหาวินาฑี ในราศีที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในเวลานั้นลง แล้วนับแต่ราศีที่พระอาทิตย์โคจร

อยู่ในเวลานั้นไปข้างหน้า ๗ ราศี คือถึงราศีที่เล็งตรงกันข้ามกับดวงอาทิตย์นั้น กาไว้ เรียกว่าสมาสัปต์ เอาอันโตฌานราศีที่พระอาทิตย์อยู่กับสมาสัปต์มาลบกัน คือเอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก ลัพธ์นั้นเอาไปคูณภาคกุลา แล้วเอา ๑๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑีอุทัยตราไว้ แล้วให้นับมหาวินาฑีอันโตฌานราศี ตั้งแต่ราศีพระอาทิตย์อุทัยไปข้างหน้า ๖ ราศี จึงประสมกันเข้า เป็นมิสสกมหาวินาฑี ตราไว้

ให้ดูมหาวินาฑี อันโตฌานราศีที่พระอาทิตย์สถิตย์กับในราศีสมาสัปต์ ถ้าที่พระอาทิตย์ลบสมาสัปต์ได้ ให้เอามหาวินาฑีอุทัยบวกมิสสกมหานาฑี ถ้าที่สมาสัปต์ลบที่

พระอาทิตย์สถิตย์ได้ เอามหาวินาฑีอุทัยลบมิสสกมหาวินาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเป็นมหาวินาฑี ชื่อทินประมาณ ตราไว้

(๔๗) ตั้งทินประมาณลงทั้งสองฐาน เอา ๒ หารฐานมหานาฑี ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ เอามาบวกกับมหาวินาฑีเข้าแล้ว เอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อทินาฒ ให้ตราไว้

(๔๘) ตั้งเกณฑ์วันหนึ่งคือ ๖๐ มหาวินาฑี เอาทินประมาณลบ ลัพธ์เป็นรัตติประมาณ

(๔๙) ตั้งรัตติประมาณลงทั้งสองฐาน ฐานมหานาฑีเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ ผลคูณเอามาบวกกับมหาวินาฑีแล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ลัพธ์ทั้ง ๒ ฐานนี้ชื่อนิสาฒ ตราไว้

ถ้าจะทำฉายาขันธ์หรือชั้นฉาย เพลาจับและปล่อยนั้นให้กระทำดังต่อไปนี้

ถ้าจะรู้เวลาราหูแรกจับ ให้ตั้ง ปรัสถกลหมหานาฑี เอาทินประมาณลบ แล้วเอานิสาฒลบ ถ้าเอานิสาฒลบไม่ได้เป็นเพลาราหูแรกจับ เมื่อตอนหัวค่ำก่อนเที่ยงคืน แล้วทำเป็นพลหาร คือเอา ๖๐ คูณมหานาฑีที่เอานิสาฒลบไม่ได้นั้น แล้วเอามหาวินาฑีบวกเข้าเป็นพลหารตราไว้

ถ้าเอานิสาฒลบได้ ลัพธ์นั้นเป็นเพลาราหูแรกจับเมื่อตอนดึก คือตั้งแต่เที่ยงคืนแล้วไป แล้วทำเป็นพลหาร คือเอาเพลาที่จับตอนดึกนั้นไปลบนิสาฒ ได้ลัพธ์เป็นมหานาฑีและมหาวินาฑีเท่าใด ให้เอา ๖๐ คูณมหานาฑี ผลคูณเอามาบวกกับมหาวินาฑี เป็นพลหารตราไว้

ถ้าจะรู้เพลาราหูปล่อย ตั้งมุขกลหมหานาฑี เอาทินประมาณลบ แล้วเอานิสาฒลบ ถ้าเอานิสาฒลบมิได้ เป็นเพลาราหูปล่อยเมื่อตอนหัวค่ำก่อนเที่ยงคืน แล้วทำเป็นพลหาร คือเอา ๖๐ คูณมหานาฑี ที่เอานิสาฒลบมิได้นั้น ผลคูณเอามาบวกกับมหาวินาฑี เป็นพลหาร ตราไว้

ถ้าเอานิสาฒลบได้ เป็นเพลาราหูปล่อยเมื่อตอนดึก คือตั้งแต่เที่ยงคืนแล้วไป แล้วทำเป็นพลหาร คือเอามหานาฑีและมหาวินาฑีเพลาราหูปล่อยเมื่อตอนดึกไปลบนิสาฒ แล้ว

ทำต่อไป คือลัพธ์ที่เป็นมหานาฑีนั้น เอา ๖๐ คูณ เอาผลคูณมาบวกกับมหาวินาฑี เป็นพลหาร ตราไว้

ตั้งนิสาฒลงทั้งสองฐาน คือทั้งฐานมหานาฑีและมหาวินาฑี แล้วเอา ๖๐ คูณมหานาฑี ลัพธ์เอามาบวกกับมหาวินาฑี แล้วเอา ๗ คูณ เป็นพลอักษร ตราไว้

ตั้งพลอักษร เอาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นฉายา เศษเอา ๑๕ คูณ เอาพลหารมาหารอีก ลัพธ์เป็นองคุลี เศษเอา ๔ คูณ แล้วเอาพลหารมาหารอีก ลัพธ์เป็นเมล็ดข้าว แล้วให้เอามาศฉายาในราศีที่พระจันทร์โคจรอยู่ในเวลานั้นมาบวกเข้าด้วย แล้วเอา ๗ ลบที่ฐานฉายา ลัพธ์ที่เหลืออยู่คือ ฉายา องคุลี เมล็ดข้าว เป็นชั้นฉายที่ต้องการทราบในเวลานั้น คือเมื่อพลหารเป็นเวลาแรกจับ ลัพธ์ชั้นฉายก็เป็นชั้นเมื่อแรกจับ ถ้าพลหารเป็นเวลาปล่อยชั้นฉายก็เป็นชั้นเมื่อปล่อยนั่นแล

จบจันทรคราสแต่เพียงนี้

วิธีคำนวณสุริยคราส

ถ้าจะคำนวณสุริยคราสในเบื้องต้นให้ทำเหมือนที่กล่าวมาแล้วในสุริยยาตร์ เมื่อทำจนถึงข้อ ๒๑ แล้ว จึงให้ทำในข้อ ๒๒ แห่งสุริยุปราคา ต่อไปดังนี้

(๒๒) ตั้งมัธยมอาทิตย์ทุติย เอามัธยมอาทิตย์ปฐมลบ ลัพธ์เป็นรวิภุกต ตราไว้

(๒๓) ตั้งสมผุสอาทิตย์ทุติย เอาสมผุสอาทิตย์ปฐมลบ ลัพธ์เป็นรวิภุกตภุกติ ตราไว้

(๒๔) ตั้งมัธยมจันทร์ทุติย เอามัธยมจันทร์ปฐมลบ ลัพธ์เป็นจันทร์ภุกติ ตราไว้

(๒๕) ตั้งสมผุสจันทร์ทุติย เอาสมผุสจันทร์ปฐมลบ ลัพธ์เป็นจันทร์ภุกตภุกติ ตราไว้

(๒๖) ตั้งจันทร์ภุกตภุกติ เอารวิภุกตภุกติลบ เศษเป็นภูจันทร์ ตราไว้

(๒๗) ตั้งสมผุสจันทร์ปฐม เอาสมผุสอาทิตย์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ แล้วเอา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นดิถี เศษลบเชิงหาร ลัพธ์เป็นเคราะห์หันตกุลา ตราไว้

แล้วให้พิจารณาดูสมผุส ถ้าสมผุสอาทิตย์น้อยกว่าสมผุสจันทร์ เป็นคต ถ้าสมผุสจันทร์น้อยกว่าสมผุสอาทิตย์ เป็นเอยฐ

(๒๘) นัยหนึ่งตั้งสมผุสอาทิตย์ปฐมกับสมผุสจันทร์ปฐมเทียบกัน เอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก ถ้าสมผุสจันทร์ลบสมผุสอาทิตย์ได้ไซร้ จับทิศเอยฐ ลัพธ์เอา ๗๒๐ หาร เศษเป็นเคราะห์หันตกุลา ถ้าสมผุสอาทิตย์ลบสมผุสจันทร์ได้ จับทิศคต ลัพธ์นั้นเอา ๗๒๐ หาร เศษลบเชิงหาร ลัพธ์ที่ได้นี้ เป็นเคราะห์หันตกุลา

(๒๙) ตั้งเคราะห์หันตกุลา เอา ๖๐ คูณ เอาภูจันทร์หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี อมาวสีสมผุสดี เศษเอา ๖๐ คูณ เอาภูจันทร์หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี อมาวสีสมผุสดี

(๓๐) ตั้งอมาวสี (คือทั้งมหานาฑีและมหาวินาฑีซ้อนกันเป็นสองชั้น) เอารวิภุกคภุกดิคูณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาฑี เอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกฐานมหาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นสมรวิกุลา ให้ดูอัฒาธิกรรม คือถ้ามีเศษแต่ครึ่งขึ้นไป ให้เอา ๑ บวกลัพธ์

(๓๑) ตั้งอมาวสี เอาจันทร์ภุกคภุกดิคูณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาฑีเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกกับฐานมหานาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นสมจันทร์กุลา (ดูอัฒาธิกรรม)

(๓๒) ตั้งอมาวสี เอา ๓ คูณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาฑี เอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฐานมหานาฑี แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นสมราหูกุลา (ดูอัฒาธิกรรม)

(๓๓) ตั้งสมผุสอาทิตย์ปฐม เอาสมรวิกุลาบวก ลัพธ์เป็นตักกลารวิ

(๓๔) ตั้งสมผุสจันทร์ปฐม เอาสมจันทร์กุลาบวก ลัพธ์เป็นตักกลาจันทร์

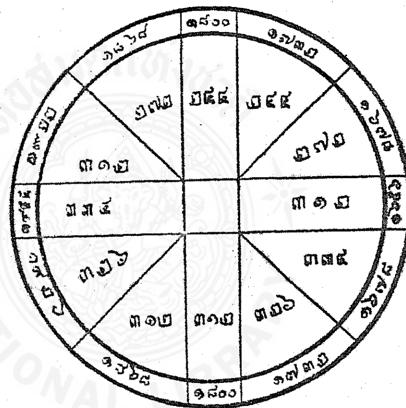
กลหนึ่งตั้งสมผุสอาทิตย์ปฐม เอาแต่มหานาฑีอมาวสี (มหาวินาฑีไม่เอา) ตั้งเทียบกันดู ถ้าคต เอามหานาฑีอมาวสีลบ ถ้าเอยฐเอามหานาฑีบวก ชื่อตักกุลารวิแล ให้เอาแต่มหานาฑีอมาวสี บวกด้วยเคราะห์หันตกุลา แล้วตั้งสมผุสจันทร์ปฐม เทียบกัน ถ้าคต ให้ลบกัน ถ้าเอยฐให้บวกกัน เป็นตักกลาจันทร์แล

ถ้าศักกลารวิกับศักกลาจันทร์เป็นจำนวนอย่างเดียวกันว่าที่คำนวณมานั้นถูก ถ้าต่างกันว่าที่คำนวนมานั้นผิด

หมายเหตุ การทำดังนี้ศักกลารวิและศักกลาจันทร์ อาจหย่อนจากที่คำนวณมาสัก ๑ ก็ได้ เพราะไม่ได้อัฒาธิกระมเศษมหานาฑีอมาวสิ แต่ประสงค์ว่า การที่ทำทั้งสองอย่างนั้นมีผลเท่ากัน

(๓๕) ตั้งสมผุสราหุปฐม เอาสมผุสราหุกุลาลบ ลัพธ์เป็นศักกลาราหุ

(๓๖) ถ้าจะทำทินประมาณ ให้ตั้งศักกลารวิลงเอา ๑๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี ที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในอดีต ไม่ต้องการเอาแต่เศษ เป็นปฐมภาคกุลาตราไว้

ชั้นในเกณฑ์อันโตฌานราศี
ชั้นนอกเป็นมิสสกมหาวินาฑี

(๓๗) ตั้งมหาวินาฑี ในราศีอุทัย คือในราศีที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในเวลานั้นลง แล้วตั้งมหาวินาฑีในราศีสมาสัปต์เทียบ เอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก ลัพธ์นั้นเอาไปคูณปฐมภาคกุลา แล้วเอา ๑๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑีที่อาทิตย์โคจรอยู่ในอดีต ตราไว้

ให้นับมหาวินาฑี อันโตฌานราศี ตั้งแต่ราศีที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในเวลานั้น บวกไปข้างหน้า ให้ครบ ๖ ราศี เป็นมหาวินาฑี ๖ ราศีประสมกัน ชื่อมิสสกมหาวินาฑี หรือว่าเมื่ออาทิตย์อยู่ราศีใด เอาเกณฑ์ราศีมิสสกมหาวินาฑีที่อาทิตย์อยู่ตั้งก็ได้

แล้วให้ดูที่ราศีอุทัย คือที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ เทียบกับราศีสมาสัปต์ ถ้ามหาวินาฑีราศีอุทัย มากกว่าราศีสมาสัปต์ไซร้ให้เอาเวลาอาทิตย์อยู่ในอดีตที่ตราไว้นั้น มาลบมหาวินาฑีที่ประสมกันนั้น ถ้าสมาสัปต์มากกว่าอุทัยราศี ให้เอาอดีตที่ตราไว้นั้นมาบวกด้วยมหาวินาฑีที่ประสมกันนั้น แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเป็นมหาวินาฑี ชื่อทินประมาณ ตราไว้

(๓๘) ตั้งทินประมาณ เอา ๒ หารมหานาฑี ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ ผลคูณเอาไปบวกกับมหาวินาฑี แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ ชื่อทินาฒ ตราไว้

(๓๙) ตั้งอมาวสีสัมผัสคือกับทินาฒเทียบกัน แล้วเอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก ถ้าอมาวสีลบทินาฒได้ ลัพธ์เป็นคต ชื่อบุพรัตนมหานาฑี ตราไว้

ถ้าเอาทินาฒลบอมาวสีได้ ลัพธ์เป็นเอษฐ ชื่ออปรัตนมหานาฑี ตราไว้

ให้ตราแต่จำนวนมหานาฑีรัตนไว้เป็นขันธ์ มหาวินาฑีไม่ต้องตรา แล้วให้นับลัมพฉายานี้ :—

สัมพฉายา

๙	๑
๑๘	๒
๒๖	๓
๓๒	๔
๓๗	๕
๔๓	๖
๔๖	๗
๔๙	๘
๕๐	๙
๕๑	๑๐
๕๓	๑๑

๙, ๑๘, ๒๖, ๓๒, ๓๗, ๔๓, ๔๖, ๔๙, ๕๐, ๕๑, ๕๓, ไปโดยลำดับฉายาว่า ๑, ๒, ๓, ๔, ฯลฯ จนออกเสียงเท่าจำนวนขันธ์ คือรัตนมหาวินาฑีที่ตราไว้นั้น (นับเรียงลงมาดังรูปที่เขียนไว้ข้างซ้ายมือ ช่องหน้าคือฉายา ช่องหลังคือขันธ์) เรียกว่าฉายาเท่าขันธ์ จึงกาลงไว้ที่ฉายานั้น ฉายานั้นก็เรียกว่าฉายาเท่าขันธ์ เป็นฉายาฐานบน แล้วจึงเอาฉายาที่อยู่ถัดฉายาที่กาไว้อีกห้องหนึ่งนั้น เรียกว่าฉายาฐานต่ำเป็นตัวตั้ง แล้วเอาฉายาฐานบน ตรงกับที่กาไว้นั้นลบฉายาฐานต่ำ ลัพธ์เอาไปคูณมหาวินาฑีรัตนที่มิได้ยกมาตั้งนั้น แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฉายาฐานบน ชื่อลัมพกลา ตราไว้ (ในคัมภีร์ใบลานเป็นลัมพกาลา)

ถ้านาฑีรัตนนั้นศูนย์ ให้เอาฉายาที่ต้นคือ ฉายาที่ ๑ เลข ๙ มาคูณวินาฑีรัตน แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นลัมพกลา ตราไว้

(๔๐) ตั้งลัมพกลา เอา ๖๐ คูณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อ ลัมพกลามหานาฑี ตราไว้

(๔๑) ตั้งตักกลารวิ ถ้าคตเอาลัมพกลาไปลบตักกลารวิ ถ้าเอษฐเอาลัมพกลาไปบวกด้วยตักกลารวิ ลัพธ์ชื่อลัมพภิตตรวิ ตราไว้

(๔๒) ตั้งอมาวสี ถ้าคตเอาลัมพกลามหานาฑีลบ ถ้าเอษฐเอาลัมกลามหานาฑีบวก ชื่อลัมพภิตุตโป่รวะ ตราไว้

(๔๓) ตั้งลัมพกลามหานาฑี เอา ๒ หารฐานบนลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ ผลคูณเอาไปบวกกับมหาวินาฑี แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ชื่อ อัฒฆลัมพภิตตมหานาฑี ตราไว้

(๔๔) ตั้งอมาวสี ถ้าคต เอาอัฒฆลัมพภิตตมหานาฑีลบ ถ้าเอษฐเอาอัฒฆลัมพภิตตมหานาฑีบวก ชื่อ ลัมพวัฒฆโป่รวะ ตราไว้

(๔๕) ตั้งลัมพภิตตรวิ เอาตักกลาราหุลบ ถ้าลบมิได้ให้เอาอนันตปุรานี คือ ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ แล้วเอา ๕๔,๐๐ หาร ลัพธ์เป็นโกลัง ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๒ เศษเป็นภุช ถ้าโกลัง ๑ หรือ ๓ ให้เอาเศษลบเชิงหารเสียก่อน ลัพธ์ที่ได้จากการลบนี้จึงเป็นภุช

ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๑ ให้ทายว่าจับทางทิศอุดร ถ้าโกลัง ๒ หรือ ๓ ให้ทายว่าจับทางทิศทักษิณ

ตั้งภุชเอา ๖๐ คูณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑีเศษเอา ๖๐ คูณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ ชื่อปฐมราหุวิกเขป ตราไว้ ตามอุดรและทักษิณ

(๔๖) ตั้งลัมพภิตตรวิ เอา ๑,๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหานาฑีอาทิตย์อยู่อดีตอย่าเอา ให้เอาแต่เศษ เป็นทุติยภาคกุลา ตราไว้

(๔๗) ตั้ง ๑,๘๐๐ เอาทุติยภาคกุลาลบ ลัพธ์เป็นมหาวินาฑีที่อาทิตย์โคจรอยู่แล ตราไว้

กลหนึ่งเล่า ให้ตั้งทุติยภาคกุลา เอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นองศา เศษเป็นลิปดา ตราไว้ แล้วจึงตั้ง ๑ ราศี คือ ๓๐ องศาลง ปลงเป็น ๒๙/๖๐ คือ ๒๙ องศา ๖๐ ลิปดา เอาองศาลิปดาที่ตราไว้นั้นมาลบ แล้วเอา ๖๐ คูณองศา บวกลิปดาขึ้นเป็นมหาวินาฑีที่อาทิตย์โคจรอยู่แล

(๔๘) ตั้งอันโตฌานราศี มหาวินาฑีอุทัย คือราศีที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในเวลานั้นลง เอามหาวินาฑีที่อาทิตย์โคจรอยู่ (คือที่เอาทุติยภาคกุลาลบแล้วนั้น) คูณ แล้วเอา ๑,๘๐๐ หาร (คูอัฆาธิกรรม) ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี อนาคตที่อาทิตย์โคจรอยู่ในราศีนั้น

(๔๙) ตั้งลัมพวัฑฒโปรวะ เอา ๖๐ คูณมหานาฑีลัพธ์เอามาบวกกับมหาวินาฑี เอาอนาคตที่อาทิตย์โคจรลบ ถ้าลบมิได้ให้กาไว้ ถ้าลบได้ ให้เอามหาวินาฑีราศีหน้าแห่งอันโตฌานราศีนั้น ลบไปตามลำดับราศี ถ้าลบมิได้ราศีใดให้กาไว้ จำนวนเลขที่ลบมิได้นั้นเอา ๓๐ คูณ เอาอันโตฌานราศีมหาวินาฑีในราศีที่กาไว้นั้นมาหาร ลัพธ์เป็นองศา เศษเอา ๖๐ คูณ เอาจำนวนหารก่อนมาหารอีก ลัพธ์เป็นลิปดา จึงให้นับราศีเมษเป็นต้น จนถึงหลังราศีอันกาไว้นั้น ได้จำนวนเท่าใด เอาตั้งขึ้นข้างบนเป็นราศี ชื่อสุทธลัคน์ภุกคะ ตราไว้

(หมายเหตุ ที่ให้ตั้งลัมพวัฑฒโปรวะในข้อ ๔๙ นี้ได้เห็นอีกตำราหนึ่งว่าให้ตั้งลัมพภิตตโปรวะ แต่ที่ตรงกันหลายตำรานั้นเป็นลัมพวัฑฒโปรวะ)

(๕๐) ตั้งสุทธลัคน์ภุกคะ เอา ๓ ลบราศี ถ้าลบมิได้ให้เอา ๑๒ บวกก่อนจึงลบ เศษเป็นอุตร ตราไว้

ให้ดูราศีอุตร แต่ ๐ ถึง ๕ เป็นอุตร ผิราศีแต่ ๖ ถึง ๑๑ เป็นทักษิณ ให้ตราไว้ตามทิศอุตรและทักษิณ

เศษราศีจะเป็นอุตรหรือทักษิณก็ดี ให้เอา ๓ หารแต่ฉะเพาะจำนวนราศี ลัพธ์เป็นโกลัง ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๒ เศษราศี องศา ลิปดา ที่เหลืออยู่นั้นเป็นภุช ถ้าโกลัง ๑ หรือ ๓ ให้เอาเศษ ราศี องศา ลิปดา ที่เหลือไปลบตรีจักร ดังนี้ ๒ ๒๙ ๖๐ เหลือจำนวนเท่าใด เป็นภุชเท่านั้นแล

ถ้าราศีภุช ๐ ให้เอา ๑๘ คูณองศา ลิบดา ถ้าราศีภุช ๑ เอาเข้ม ๙ แล้วเอา ๑๔ คูณองศา ลิบดา ถ้าราศี ๒ ให้ลบ ๒ ออกเสีย เอา ๑๖ ใส่ในราศีที่ลบนั้น แล้วเอา ๖ คูณองศา ลิบดา

ฐานลิบดาให้เอา ๖๐ หาร (คูอัฒาธิกรรม) ลัพธ์บวกด้วยฐานองศา แล้วเอา ๖๐ หารองศา ลัพธ์บวกราศี เป็นมหานาฑี เศษเป็นมหาวินาฑี ชื่อทุติยราหูวิกเขป (คูอัฒาธิกรรม คือลิบดามีถึง ๓๐ ให้เอา ๑ บวกเข้าที่องศา) ตราไว้

(๕๑) ตั้งปฐมราหูวิกเขป และทุติยราหูวิกเขปไว้เคียงกันให้ดูโกลัง ถ้าอุดรด้วยกันบวกกัน ถ้าทักษิณด้วยกันบวกกัน ถ้าอุดรและทักษิณให้เอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก (คำว่าอุดรและทักษิณ ให้ดูที่วิธีทำโกลังของปฐมราหูวิกขิป และทุติยราหูวิกขิปเมื่อก่อนที่จะได้นามว่าเป็นราหูวิกขิปนั้น ถ้าโกลังเป็น ๐ หรือ ๑ เป็นอุดร ถ้าโกลังเป็น ๒ หรือ ๓ เป็นทักษิณ) ลัพธ์ชื่อตติยราหูวิกเขป ตราไว้

ให้ดูจำนวนที่ลบกันนั้น ถ้าอุดรมาก คือเป็นตัวตั้งให้ลบชื่ออุดร ถ้าทักษิณมาก ชื่อทักษิณ

(๕๒) ตั้งทุวิกเขปเกณฑ์ทักษิณ คือภูมิภาคที่จะเห็นสุริยคราสตามกำหนดเขตต์ ๑๓ องศา กับ ๔๔ ลิบดา เป็นเวลา ๑๓ มหานาฑีกับ ๔๔ วินาฑี กับตติยราหูวิกเขปเทียบกัน ถ้าตติยราหูวิกเขปเป็นทักษิณเหมือนกัน ให้บวกกัน ถ้าตติยราหูวิกเขปเป็นอุดร ให้เอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก ชื่อสุทธิวิกเขป ตราไว้

ถ้าอุดรมาก ให้ตราว่าอุดรสุทธิวิกเขป ถ้าทักษิณมาก ให้ตราว่าทักษิณสุทธิวิกเขป

หมายเหตุ ในตำราเดิม ทุวิกเขป เป็น ๑๓ องศา กับ ๔๐ ลิบดา แต่ตามที่สอบสวนกันใหม่ เมื่อครั้งครูสมิทว่าลัดไดตุดที่บางกอก อยู่เหนืออิเควเตอร์ ๑๓ ดีกรีกับ ๔๔ มินิต ๒๐ สะกันต์ จึงได้แก้ตามที่สอบสวนได้ใหม่นี้ ผู้ใดจะใช้คำนวณตามแบบเดิม แล้วตัดเวลาให้ตรงก็ได้เหมือนกัน

(๕๓) ตั้งโกลัง ๓๑ (คือ โก= ๑, ลัง= ๓) เอารวิภุกดะภุกติคูณ เอารวิภุกติหาร ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ เอารวิภุกติหาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ชื่อรวิพิมพ์ ตราไว้

(๕๔) ตั้ง ๓๑ เอาจันทร์ภุกดภุกติคูณ เอาจันทร์ภุกติหารลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ เอาจันทร์ภุกติหาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อจันทร์พิมพ์ ตราไว้

(๕๕) ตั้งจันทร์พิมพ์ เอา ๕ คูณทั้งสองฐาน ฐานต่ำเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฐานบน แล้วเอา ๒ หารฐานบน ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ บวกมหาวินาฑีฐานต่ำเข้าแล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ชื่อราหูพิมพ์ ตราไว้

(หมายเหตุ ข้อนี้เขียนไว้ พอรู้จักวิธีทำราหูพิมพ์ตามตำราเดิม แต่ในปัจจุบันนี้โหรไม่ได้ใช้ทำกัน เพราะสุริยคราสอาทิตย์ไม่ได้เดินเข้าไปในเงาราหู เป็นแต่ดวงจันทร์บังฯ

(๕๖) ให้เอารวิพิมพ์กับจันทร์พิมพ์บวกเข้าด้วยกัน แล้วจึงเอา ๒ หารฐานบน ลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ บวกมหาวินาฑีเข้า แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ชื่อมานยกายฐ์ ตราไว้

(หมายเหตุ ตำราเก่า เอารวิพิมพ์กับราหูพิมพ์บวกเข้าด้วยกัน จึงมีวิธีทำราหูพิมพ์ในข้อ ๕๕)

(๕๗) ตั้งมานยกายฐ์ กับ สุทธิวิกเขป เทียบกัน ถ้าสุทธิวิกเขปมากกว่ามานยกายฐ์ หาคราสมิได้ ถ้ามานยกายฐ์มากกว่าสุทธิวิกเขป ว่ามีคราสแล

ตั้งมานยกายฐ์ เอาสุทธิวิกเขปลบ ลัพธ์เป็นคราสสางคุลี ตราไว้

(๕๘) ตั้งรวิพิมพ์ลง เอาคราสสางคุลีลบ เศษเป็นราหูกินไม่สิ้น คือยังมีแสงสว่างอยู่เท่าจำนวนเวลาที่สุริยโคจรนั้น

(๕๙) ตั้งเกณฑ์ ๓๒ เอาสุทธิวิกเขปลบ เศษเอาฉายาราหู ๖ ห้องนี้ ๑, ๒, ๓, ๖, ๘, ๑๑, ลบตัวมหานาฑีไปโดยลำดับฉายา ถ้าฉายาใดเอาลบมิได้ ให้กาไว้ที่ฉายานั้นเศษเอา ๖๐ คูณ บวกมหาวินาฑีขึ้น เอาตัวฉายาที่กานั้นมาหาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ถ้าเศษศูนย์ (๐) ลงห้องใดให้เอาเลขฐานมหาวินาฑีตั้ง เอาฉายาห้องถัดไปมาหาร ถ้าเป็นศูนย์ห้องสุดท้าย ไม่มีตัวหารถัดไป ให้เอาตัวฉายาห้องสุดท้ายนั้นเป็นตัวหาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑีแล

จึงให้นับแต่ฉายาปฐมไปว่า ๑, ๒, ๓, ฯลฯ จนถึงหลังฉายานาฑิกาไว้นั้น นับได้เท่าใด ยกมาตั้งไว้ข้างบนมหาวินาฑีเป็นมหานาฑี มหานาฑีและมหาวินาฑีนี้ ชื่อ สถิตย์คราส ตราไว้ (เกณฑ์ ๓๒ นี้ ในตำราเดิมเป็น ๓๑ โหรรุ่นหลังเห็นว่า ๓๑ อ่อนไป จึงเติมเป็น ๓๒ จะใช้อย่างเก่า ๓๑ ก็ได้)

(๖๐) ตั้งสถิตย์คราสลงทั้งสองฐาน เอา ๒ หารฐานบนลัพธ์เป็นมหานาฑี เศษเอา ๖๐ คูณ เอาผลคูณมาบวกฐานมหาวินาฑี แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาฑี ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ ชื่อสถิตย์ยาตราหรือสถิตย์ยาตร์ ตราไว้

(๖๑) แล้วให้พิจารณาดูที่คำนวณมาแล้วในข้อ ๓๙ นั้นว่าเป็นคตหรือเป็นเอยฐ-ถ้าเป็นคตให้ตั้งอมาวสี เอาสถิตย์ยาตร์ลบ ลัพธ์เป็นมัธยมประเวสการ ตราไว้

ตั้งอมาวสี เอาสถิตย์ยาตร์บวกลัพธ์เป็นมัธยมโมกษกาล ตราไว้

(๖๒) ถ้าเป็นเอยฐ ให้ตั้งลัมพวัฑฒโปรวะ เอาสถิตย์ยาตร์ลบ ลัพธ์เป็นมัธยมประเวสกาล ตราไว้

ตั้งลัมพวัฑฒโปรวะ เอาสถิตย์ยาตร์บวก ลัพธ์เป็นมัธยม โมกษกาล ตราไว้

(๖๓) ตั้งมัธยมประเวสกาล เอาทินาฒลบ ถ้าลบมิได้เป็นคตคราส ถ้าลบได้เป็นเอยฐคราส ชื่อสุทธประเวสกาล ตราไว้

(๖๔) ตั้งมัธยมโมกษกาล เอาทินาฒลบ ถ้าลบมิได้ เป็นคตคราส ถ้าลบได้เป็นเอยฐคราส ชื่อสุทธโมกษกาล ตราไว้

จบคัมภีร์สารัมภ์แต่เพียงนี้

๏ ต่อไปนี้เป็นวิธีหาเวลาและชั้นฉาย เวลานาฬิกา และชื่อแห่งคราส เป็นแบบที่ท่านโหราจารย์เรียบเรียงเพิ่มเติมขึ้นไว้ เบื้องท้ายตำราสารัมภ์ ดังนี้ ÷

๏ ถ้าจะทำชั้นฉายเมื่อแรกจับ ให้เอาทินาฒตั้ง เอา ๖๐ คูณมหานาฑี บวกวินาฑีขึ้น แล้วเอา ๗ คูณ เป็นพลอักษร ตราไว้

ตั้งสุทธประเวสกาล ถ้าเป็นคตคราส เอา ๖๐ คูณมหานาฑี บวกมหาวินาฑีขึ้น เป็นพลหาร ตราไว้

ถ้าเอยฐคราส เอาสุทธประเวสกาลลบทินาฒ เศษเอา ๖๐ คูณมหานาฑี บวกมหาวินาฑีขึ้น เป็นพลหาร ตราไว้

ตั้งพลอักษร เอาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นฉายา เศษเอา ๑๕ คูณเอาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นองคุลี เศษเอา ๔ คูณ เอาพลหารมาหาร ลัพธ์เมล็ดข้าว แล้วเอามาศฉายามาบวกด้วยฉายาที่คำนวณนี้แล้วเอา ๗ ลบที่ชั้นฉายา เป็นวิสุทธิฉายาเมื่อแรกจับแล

๏ ถ้าจะทำชั้นฉายเมื่อเวลาปล่อย ให้ตั้งสุทธโมกษกาล ถ้าเป็นคตคราส เอา ๖๐ คูณมหานาฑี บวกมหาวินาฑีเข้า เป็นพลหาร ตราไว้

ถ้าเอยฐคราส เอาสุทธโมกษกาลลบทินาฒ แล้วเอา ๖๐ คูณมหานาฑี บวกมหาวินาฑีเข้า เป็นพลหาร ตราไว้

๏ ตั้งพลอักษรเอาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นฉายา เศษเอา ๑๕ คูณ เอาพลหารมาหารเล่า ลัพธ์เป็นองคุลี เศษเอา ๔ คูณ เอาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นเมล็ดข้าว แล้วเอามาศฉายาอาทิตย์ในเพลาเที่ยงวันมาบวกด้วยฉายาที่คำนวณนี้ แล้วเอา ๗ ลบที่ชั้นฉายา เป็นวิสุทธิฉายาเมื่อเวลาปล่อยแล

๏ ถ้าจะทำเป็นเวลานาฬิกา ให้รู้โมงนาฑี ให้เอา ๔ คูณมหานาฑี ถ้ามีบาทบวกขึ้น แล้วเอา ๑๐ หาร ลัพธ์เป็นนาฬิกา เศษเป็นบาทแล

๏ ถ้าจะรู้ว่าพระราหูจับพระอาทิตย์พระจันทร์เป็นคราสอย่างไร ? ให้เอาจำนวนที่กินมิสิ้นนั้น มาลบจันทร์พิมพ์คู ถ้าเหลืออยู่เท่าใด ว่าพระราหูกินพระอาทิตย์ พระจันทร์เท่านั้น

ถ้ากิน ๑ ถึง ๘ ว่ากินส่วนหนึ่งยังเหลือ ๓ ส่วน เรียกบาทคราส ถ้ากิน ๙ ถึง ๑๖ ว่ากินกึ่งดวงเรียกอัฒคมคราส ถ้ากิน ๑๗ ถึง ๒๔ ว่ากิน ๓ ส่วน ยังเหลือส่วนหนึ่งเรียกว่าเพ็ชคราส ถ้ากินแต่ ๒๔ ถึง ๓๒ ว่ากินสิ้นดวงเรียกสัพคราส

---

๑ ต่อไปนี้เป็นอุทาหรณ์ในการคำนวณจันทรุปราคา และสุริยุปราคาไว้ให้ดูเป็นตัวอย่าง ผู้เรียนควรใช้ตำราเป็นสองเล่มเป็นที่ศึกษา คือให้อ่านตำราไปเล่ม ๑ ดูวิธีทำคำนวณไปเล่ม ๑ ดูไปตามลำดับหัวข้อจะสะดวกมาก เมื่อเข้าใจแล้วก็ลองทำคำนวณสอบดูกับตำรานี้ก่อน เมื่อเห็นว่าถูกต้องดีแล้ว จึงเอาวันที่มีจันทรุปราคาและสุริยุปราคา ตามที่โหรบันทึกไว้ หรือในปฏิทินที่มีกำหนดวันมีจันทรุปราคาและสุริยุปราคาที่ล่วงแล้ว มาทำการสอบดูก็ได้ เมื่อได้ผลใกล้เคียงถูกต้องกันแล้ว ก็ให้ทำคำนวณดูในกาลเบื้องหน้าต่อไป คือให้ตรวจดู ราศี องศา ลิบดา ของพระเคราะห์ทั้งสามนั้น อันมีแจ้งอยู่ในปฏิทินโหร ตามวิธีการที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นนั้นเทอญ.

ตัวอย่างคำนวณจันทรุปราคา

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๘

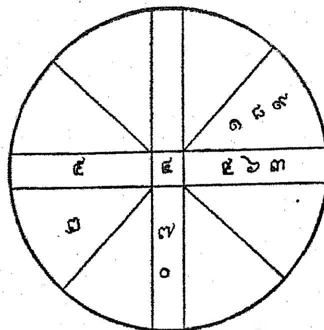
ตรงกับวันศุกร์ เดือนสี่แรมหนึ่งค่ำ ปีมะแมสัปตศก จุลศักราช ๑๒๕๗ สุทินนับแต่วันที่ ๑๕ เมษายน จนถึงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ได้ ๓๒๐

สมผุสอาทิตย์ดังนี้÷			
วันที่ ๒๖ (ขึ้น ๑๔ ค่ำ)	ราศี ๑๐	องศา ๑๕	ลิบดา ๒๔
,, ๒๗ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ)	,, ๑๐	,, ๑๖	,, ๒๗
,, ๒๘ (แรม ๑ ค่ำ)	,, ๑๐	,, ๑๗	,, ๒๖
สมผุสจันทร์ดังนี้			
วันที่ ๒๖ (วันพุธ)	,, ๓	,, ๑๘	,, ๔๙
,, ๒๗ (พฤหัส)	,, ๔	,, ๒	,, ๔๖
,, ๒๘ (ศุกร์)	,, ๔	,, ๑๖	,, ๕๐
สมผุสราหู ดังนี้÷			
วันที่ ๒๘	,, ๑๐	,, ๑๐	,, ๓๘

วันที่ ๒๖ ฤกษ์จันทร์ ๘ นาฑีฤกษ์ ๙ ดิถี ๑๒ นาฑีดิถี ๔๗

,,	๒๗	,,	๙	,,	๑๒	,,	๑๓	,,	๕๑
,,	๒๘	,,	๑๐	,,	๑๖	,,	๑๔	,,	๕๗

มีดวงพระเคราะห์ดังนี้

ทรุณอัตา ๔๕๙๑๓๑

สุทิน ๓๒๐

วันที่	๒๖	เพียร	ราศี	๕	องศา	๓	ลิปดา	๒๕
,,	๒๗	,,	,,	๕	,,	๑๖	,,	๒๐
,,	๒๘	,,	,,	๕	,,	๒๙	,,	๒๔

+ เพียร วันที่ ๒๘ บอกว่าจะมีจันทรุปราคา

+ คือ วันที่ ๒๘ บอกว่าจะมีจันทรุปราคา

ตรวจคูนวางค์ วันที่ ๒๘ มีดังนี้÷

(วิธีคำนวณเพื่อสะดวกแก่สมัยปัจจุบันจะใช้ตัวเลขโรมัน)

อาทิตย์ ๑๗ × ๖๐ = ๑๐๒๐ + ๒๖ = ๑๐๔๖

๑๐๔๖ ÷ ๒๐๐ = ๕ เศษ ๔๖ เพิ่มลัพธ์เป็น ๖

จันทร์ ๑๖ × ๖๐ = ๙๖๐ + ๕๐ = ๑๐๑๐

๑๐๑๐ ÷ ๒๐๐ = ๕ เศษ ๑๑ เพิ่มลัพธ์เป็น ๖

ราหู ๑๐ × ๖๐ = ๖๐๐ + ๓๘ = ๖๓๘

๖๓๘ ÷ ๒๐๐ = ๓ เศษ ๓๘ เพิ่มลัพธ์เป็น ๔

จันทร์เสาร์อาทิตย์อยู่นวางค์ ๖ ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ราหูร่วมอาทิตย์นวางค์ ๔ ใกล้กัน

เมื่อตรวจดูเห็นว่าจะมีจันทรุปราคาแน่แล้ว ให้ทำคำนวณจันทรุปราคา ตามตำราสารัมภ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำนวณอุณทินตามมหาศักราช

(ก) จุลศักราช ๑๒๕๗ + ๕๖๐ = ๑๘๑๗ เป็นมหาศักราช

๑๘๑๗ – ๑๐๖๕ = ๗๕๒ เป็นทรุพ

๗๕๒ × ๓๖๕=๒๗๔๔๘๐ เป็นวัน

๗๕๒ × ๑๕ = ๑๑๒๘๐ เป็นมหานาฑี

๗๕๒ × ๓๑ = ๒๓๓๑๒ เป็นเพ็ชนาฑี

๗๕๒ × ๓๐ = ๒๒๕๖๐ เป็นพลอักษร

๒๗๔๔๘๐ + ๑๙๔ = ๒๗๔๖๗๔

๑๑๒๘๐ + ๓๗๑ = ๑๑๖๕๑ ÷ ๖๐ = ๑๙๔ เศษ ๑๑

๒๓๓๑๒ + ๓๗๖ = ๒๓๖๘๘ ÷ ๖๐ = ๓๗๑ เศษ ๒๘

๒๒๕๖๐ ÷ ๖๐ = ๓๗๖

๒๗๔๖๗๔ + ๑๕๗ = ๒๗๔๘๓๑

๒๗๔๘๓๑ + ๓๐๕ กฤมาส = ๒๗๕๑๓๖

๒๗๕๑๓๖ + ๑๗ ปิงคำ = ๒๗๕๑๕๓

∴ ๒๗๕๑๕๓ เป็นอุณทิน

---

(๑) หรคุณอัตตา สุทิน เป็นอุณทิน

๔๕๙๑๓๑ + ๓๒๐ – ๑๘๔๒๙๘ = ๒๗๕๑๕๓

(๒) อุณทิน

๒๗๕๑๕๓ – ๑ × ๕๙๑๓๖๑๗๑๖ = ๑๖๒๗๑๔๓๕๘ ๘๘๐๘๓๒

∴ ๑๖๒๗๑๔๓๖ เป็นพลอาทิตย์ (อัฒาธิกรรม)

(๓) อุณทิน

๒๗๕๑๕๓ - ๑ × ๗๙๐๕๘๑๐๐๓๒ = ๒๑๗๕๒ ๙๙๔๔๑ ๙๒๔๘๖๔

∴ ๒๑๗๕๒๙๙๔๔ เป็นพลจันทร์

(๔) อุณทิน

๒๗๕๑๕๓ - ๑ × ๖๖๘๑๘๖๗๐ = ๑๘๓๘๕๒๙๐ ๖๘๗๘๔๐

∴ ๑๘๓๘๕๒๙ เป็นพลอุจจ์

(๕) อุณทิน

๒๗๕๑๕๓ - ๑ × ๓๑๘๐๐๓๗๓ = ๘๗๔๙๙๓๖ ๒๓๑๖๙๖

∴ ๘๗๔๙๙๔ เป็นพลราหู (อัฒาธิกรรม)

ทำมัธยม

(๖) พลอาทิตย์

๑๖๒๗๑๔๓๖ + ๑๒๒๖๘ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๗๕๓ เศษ ๑๘๙๐๔

∴ ๑๘๙๐๔ เป็นมัธยมอาทิตย์ปฐม

(๗) มัธยมอาทิตย์ปฐม

๑๘๙๐๔ + ๕๙ = ๑๘๙๖๓ เป็นมัธยมอาทิตย์ทุติย

(๘) พลจันทร์

๒๑๗๕๒๙๙๔๔ + ๑๑๓๓๙ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๑๐๐๗๑ เศษ ๗๖๘๓

∴ เศษ ๗๖๘๓ เป็นมัธยมจันทร์ปฐม

(๙) มัธยมจันทร์ปฐม

๗๖๘๓ + ๗๙๐ = ๘๔๗๓ เป็นมัธยมจันทร์ทุติย

(๑๐) พลอุจจ์

๑๘๓๘๕๒๙ + ๑๗๖๔๑ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๘๕ เศษ ๒๐๑๗๐

∴ เศษ ๒๐ ๑๗๐ เป็นมัธยมอุจจ์ปฐม

(๑๑) มัธยมอุจจ์ปฐม

๒๐๑๗๐ + ๗ = ๒๐๑๗๗ เป็นมัธยมอุจจ์ทุติย

(๑๒) พลราหู

๘๗๔๙๙๔ - ๘๐๑๔ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๔๐ เศษ ๒๙๘๐

∴ ๒๙๘๐ เป็นมัธยมราหูปฐม

(๑๓) มัธยมราหูปฐม

๒๙๘๐ + ๓ = ๒๙๘๓ เป็นมัธยมราหูทุติย

ทำสมผุส

(๑๔) มัธยมอาทิตย์ปฐม

๑๘๙๐๔ - ๔๖๘๐ ÷ ๕๔๐๐ = ๒ โกลัง เศษ ๓๔๒๔

∴ เศษ ๓๔๒๔ เป็นปฐมภุช

(๑๕) ปฐมภุช

๓๔๒๔ ÷ ๑๐๐๐ = ๓ เป็นขันธ์ เศษ ๔๒๔ เป็นทุติยภุช

ฉายาเท่าขันธ์ฐานบนลบฐานต่ำ ๑๑๘ - ๙๘ = ๒๐

ทุติยภุช ๔๒๔ × ๒๐ ÷ ๑๐๐๐ = ๘ เศษ ๔๘๐

ฉายา ท่าขันธ์ ๙๘ + ๘ = ๑๐๖ เป็นรวิภุชผล โกลัง ๒ ต้องบวก

มัธยมอาทิตย์ปฐม ๑๘๙๐๔ + ๑๐๖ = ๑๙๐๑๐ เป็นสมผุสอาทิตย์ปฐม

(๑๖) มัธยมอาทิตย์ทุติย

๑๘๙๖๓ - ๔๖๘๐ ÷ ๕๔๐๐ = ๒ เศษ ๓๔๘๓ (โกลัง ๒)

∴ เศษ ๓๔๘๓ เป็นปฐมภุช

๓๔๘๓ ÷ ๑๐๐๐ = ๓ เป็นขันธ์ เศษ ๔๘๓ เป็นทุติยภุช

ฉายาเท่าขันธ์ฐานบนลบฐานต่ำ ๑๑๘ - ๙๘ = ๒๐

๔๘๓ × ๒๐ ÷ ๑๐๐๐ = ๙ เศษ ๖๖๐

๙๘ + ๙ = ๑๐๗ รวิภุชผล โกลัง ๒ ต้องบวก

๑๘๙๖๓ + ๑๐๗ = ๑๙๐๗๐ เป็นสมผุสอาทิตย์ทุติย

(๑๗) มัธยมจันทร์ปฐม

๗๖๘๓ + ๒๑๖๐๐ - ๒๐๑๗๐ = ๙๑๑๓

๙๑๑๓ ÷ ๕๔๐๐ = ๑ โกลัง เศษ ๓๗๑๓ ไม่เป็นภุช

๕๔๐๐ - ๓๗๑๓ = ๑๖๘๗ เป็นปฐมภุช

(๑๘) ปฐมภุช

๑๖๘๗ ÷ ๑๐๐๐ = ๑ เป็นขันธ์ เศษ ๖๘๗ เป็นทุติยภุช

ฉายาเท่าขันธ์ฐานบนลบฉายาฐานต่ำ ๑๖๕ - ๘๗ = ๗๘

๖๘๗ × ๗๘ ÷ ๑๐๐๐ = ๕๓ เศษ ๕๘๖

๘๗ + ๕๓ = ๑๔๐ เป็นจันทร์ภุชผล (โกลัง ๑ ต้องลบ)

๗๖๘๓ - ๑๔๐ = ๗๕๔๓ เป็นสมผุสจันทร์ปฐม

(๑๙) มัธยมจันทร์ทุติย

๘๔๗๓ + ๒๑๖๐๐ - ๒๐๑๗๗ = ๙๘๙๖

๙๘๙๖ ÷ ๕๔๐๐ = ๑ โกลัง เศษ ๔๔๙๖ ไม่เป็นภุช

๕๔๐๐ - ๔๔๙๖ = ๙๐๔ เป็นปฐมภุช

๙๐๔ ÷ ๑๐๐๐ = ๐ เป็นขันธ์ เศษ ๙๐๔ เป็นทุติยภุช

ขันธ์ ๐ เอาฉายาฐานแรก ๘๗ คูณทุติยภุช

๙๐๔ × ๘๗ ฉายา ÷ ๑๐๐๐ = ๗๘ เศษ ๖๔๘

ลัพธ์ไม่ต้องบวกด้วยฉายา เป็นจันทร์ภุชผลทีเดียว

∴ ๗๘ เป็นจันทร์ภุชผล (โกลัง ๑ ซึ่งระณังต้องลบ)

๘๔๗๓ - ๗๘ = ๘๓๙๕ เป็นสมผุสจันทร์ทุติย

(๒๐) ตั้ง มัธยมราหูปฐม

๒๑๖๐๐ - ๒๙๘๐ = ๑๘๖๒๐ เป็นสมผุสราหูปฐม

(๒๑) ตั้ง มัธยมราหูทุติย

๒๑๖๐๐ - ๒๙๘๓ = ๑๘๖๑๗ เป็นสมผุสราหูทุติย

จบสุริยยาตรสารัมภ์

ทำคำนวณจันทรุปราคาต่อไป

(๒๒) มัธยมอาทิตย์ทุติย มัธยมอาทิตย์ปฐม

๑๘๙๖๓ - ๑๘๙๐๔ = ๕๙ รวิภุกติ

(๒๓) สมผุสอาทิตย์ทุติย สมผุสอาทิตย์ปฐม

๑๙๐๗๐ - ๑๙๐๑๐ = ๖๐ รวิภุกตภุกติ

(๒๔) มัธยมจันทร์ทุติย มัธยมจันทร์ปฐม

๘๔๗๐ - ๗๖๘๓ = ๗๙๐ จันทร์ภุกติ

(๒๕) สมผุสจันทร์ทุติย สมผุสจันทร์ปฐม

๘๓๙๕ - ๗๕๔๓ = ๘๕๒ จันทร์ภุกตภุกติ

(๒๖) จันทร์ภุกตภุกติ รวิภุกตภุกติ

๘๕๒ - ๖๐ = ๗๙๒ ภูจันทร์

(๒๗) สมผุสอาทิตย์ปฐม

๑๙๐๑๐ + ๑๐๘๐๐ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๑ เศษ ๘๒๑๐

เศษ ๘๒๑๐ เป็นฉายาเคราะห์

(๒๘) ฉายาเคราะห์ สมผุสจันทร์ปฐม

๘๒๑๐ - ๗๕๔๓ = ๖๖๗ เคราะห์หันตกุลา

(๒๙) เคราะห์หันตกุลา

๖๖๗ × ๖๐ ÷ ๗๙๒ = ๕๐ มหานาฑี เศษ ๔๒๐

๔๒๐ × ๖๐ ÷ ๗๙๒ = ๓๑ มหาวินาฑี เศษ ๖๘๔ (อธิมาธิกรรม)

∴ ๕๐ มหานาฑี
๓๒ มหาวินาฑี } เป็นปุณมี จันทร์เต็มดวง

(๓๐) ปุณมี ๕๐ × ๖๐ = ๓๐๐๐ + ๓๒ = ๓๐๓๒

๓๒ × ๖๐ = ๑๙๒๐ ÷ ๖๐ = ๓๒

๓๐๓๒ ÷ ๖๐ = ๕๐ เศษ ๓๒ (อธิมา) เศษ

∴ ๕๑ เป็นสมรวิกุลา

(๓๑) ปุณมี ๕๐ × ๘๕๒ = ๔๒๖๐๐ + ๔๕๔ = ๔๓๐๕๔

๓๒ × ๘๕๒ = ๒๗๒๖๔ ÷ ๖๐ = ๔๕๔ เศษ ๔๔

๔๓๐๕๔ ÷ ๖๐ = ๗๑๗ เศษ ๓๔ (อัฒมา) เศษ

∴ ๗๑๘ เป็น สมจันทร์กุลา

(๓๒) ปุณมี ๕๐ × ๓ = ๑๕๐ + ๒ = ๑๕๒ ÷ ๖๐ = ๒ เศษ ๓๒

๓๒ × ๓ = ๙๖ ÷ ๖๐ = ๑ เศษ ๓๖ (อัฒมา) เศษ

∴ ๒ เศษ ๓๒ (อัฒมา) = ๓ เป็นสมราหูกุลา

ทำพิรางค์ต่อไป

(๓๓) ฉายาเคราะห์ สมรวิกุลา

๘๒๑๐ + ๕๑ = ๘๒๖๑ ตักกลารวิ

(๓๔) สมผุสจันทร์ปฐม สมจันทร์กุลา

๗๕๔๓ + ๗๑๘ = ๘๒๖๑ ตักกลาจันทร์

ตักกลารวิกับตักกลาจันทร์เท่ากัน, ว่าคำนวณมาถูกแล้ว

(๓๕) สมผุสราหูปฐม สมกุลา

๑๘๖๒๐ - ๓ = ๑๘๖๑๗ ตักกลาราหู

(๓๖) ตักกลาราหู ตักกลาจันทร์

๑๘๖๑๗ — ๘๒๖๑ = ๑๐๓๕๖

๑๐๓๕๖ ÷ ๕๔๐๐ = ๑ เป็นโกลัง เศษ ๔๙๕๖

โกลัง ๑ เศษยังไม่เป็นราหูภุช ต้องเอาเศษลบเชิงหารก่อน

๕๔๐๐ — ๔๙๕๖ = ๔๔๔ เป็นราหูภุช

๔๔๔ เอา ๗๒๐ หารไม่ได้ มิคราส

จันทร์ภุกคสฺภูติเป็น ๘๕๒ มากกว่าราหูภุช มิคราส

โกลัง ๑ จับข้างอุตร ตักกลาจันทร์ลบตักกลาราหูได้เป็นสุภาพ

(๓๗) ราหูภุช

๔๔๔ × ๙ ÷ ๒ = ๑๙๙๘ ÷ ๖๐ = ๓๓ เศษ ๑๘

∴ ๓๓ มหานาฑีกับ ๑๘ มหาวินาฑี เป็นราหูวิกขิป

(๓๘) ตั้ง จันทร์ภกคภกติ
๓๑ × ๘๕๒ = ๒๖๔๑๒ ÷ ๗๙๐ = ๓๓ เศษ ๓๔๒
๓๔๒ × ๖๐ = ๒๐๕๒๐ ÷ ๗๙๐ = ๒๕ เศษ ๗๗๐ (อัฒา)

∴ ๓๓ มหานาฑี กับ ๒๖ มหาวินาฑี เป็นจันทร์พิมพ์

(๓๙) จันทร์พิมพ์

๓๓ × ๕ = ๑๖๕ + ๒ = ๑๖๗ ÷ ๒ = ๘๓ มหานาฑี เศษ ๑

๒๖ × ๕ = ๑๓๐ ÷ ๖๐ = ๒ เศษ ๑๐

๑ × ๖๐ = ๖๐ + ๑๐ = ๗๐ ÷ ๒ = ๓๕

∴ ๘๓ มหานาฑี ๓๕ มหาวินาฑี เป็นราหูพิมพ์

(๔๐) จันทร์พิมพ์

๓๓ ÷ ๒ = ๑๖ เศษ ๑ × ๖๐ = ๖๐

๒๖ + ๖๐ = ๘๖ ÷ ๒ = ๔๓

∴ ๑๖ มหานาฑี ๔๓ มหาวินาฑี เป็นปานีจันทร์

(๔๑) ราหูพิมพ์

๘๓ ÷ ๒ = ๔๑ เศษ ๑ × ๖๐ = ๖๐

๓๕ + ๖๐ = ๙๕ ÷ ๒ = ๔๗ เศษ ๑ (อัฒา)

∴ ๔๑ มหานาฑี ๔๘ มหาวินาฑี เป็นปานีราหู

(๔๒) เกณฑ์มหานาฑี ราหูวิกขิป

๕๔	—	๓๓	=	๒๐ (เอาฉายาราหูลบ)
๐	—	๑๘	=	๔๒

๒๐ — ๑ = ๑๙ — ๑ = ๑๘ — ๒ = ๑๖ — ๓ = ๑๓ — ๔ = ๙ — ๔ = ๕ — ๖+

ตัว ๖ ที่กาไว้ลบไม่ได้เป็นหัวหาร นับฉายาได้ ๖ ห้อง

๕ × ๖๐ = ๓๐๐ + ๔๒ = ๓๔๒ ÷ ๖๐ = ๕๗ มหาวินาฑี

∴ ๖ / ๕๗ } คือ ๖ มหานาฑี กับ ๕๗ มหาวินาฑี เป็นมูลมหานาฑี

(๔๓) มูลมหานาฑี

๖ ÷ ๒ = ๓	๓	เป็นติตถมหานาฑี
๕๗ ÷ ๒ = ๒๘ เศษ ๑	๒๘	

(๔๔) ปุณมี — ติตถ

๕๐	—	๓	=	๔๗	เป็นปรัสถกลหมหานาฑี
๓๒	—	๒๘	=	๔	

(๔๕) ปุณมี — ติตถ

๕๐	+	๓	=	๕๔	เป็นมุขกลหมหานาฑี
๓๒	+	๒๘	=	๐	

(๔๖) ตักกลารวิ

๘๒๑๖ ÷ ๑๘๐๐ = ๔ เศษ ๑๐๖๑ เศษเป็นภาคกุลา

อาทิตย์อยู่ราศี ๑๐ องศา ๑๗ ลิบดา ๒๖

อันโตฌานราศีอาทิตย์อยู่ ๒๗๒ อันโตสมาสัปต์ ๓๒๖

∴ ๓๒๖ − ๒๗๒ = ๕๔

ภาคกุลา ๑๐๖๑ × ๕๔ = ๕๗๒๙๔ ÷ ๑๘๐๐ = ๓๑ เศษ ๑๔๙๔

๒๗๒ + ๒๔๔ + ๒๔๔ + ๒๗๒ + ๓๑๒ + ๓๓๔= ๑๖๗๘ มิสสกะ

๑๖๗๘ + ๓๑ = ๑๗๐๙ ÷ ๖๐ = ๒๘ เศษ ๒๙

∴ ๒๘ มหานาฑี กับ ๒๙ มหาวินาฑี เป็นทินประมาณ

(๔๗)

๒๘ ÷ ๒ = ๑๔	๑๔	ชื่อทินาฒ
๒๙ ÷ ๒ = ๑๔ เศษ ๑ (อัฒา)	๑๕	

(๔๘) มหานาฑีวันหนึ่ง

๖๐	—	๒๘	=	๓๑	๓๑	ชื่อรัตติประมาณ
๐	—	๒๙	=	๓๑	๓๑	

(๔๙) รัตติประมาณ

๓๑ ÷ ๒ = ๑๕ เศษ ๑ เศษ ๑ × ๖๐ = ๖๐

๓๑ + ๖๐ = ๙๑ ÷ ๒ = ๔๕ เศษ ๑

∴ ๑๕ มหานาที ๔๕ มหาวินาที เป็นนิสาฒ

ปรัสถ		ทินประมาณ		นิสาฒ				แรกจับ
๔๓	–	๒๘	=	๑๘	–	๑๕	=	๒
๔	–	๒๙	=	๓๕	–	๔๕	=	๕๐
มุกขกลห		ทินประมาณ		นิสาฒ				ปล่อย
๕๔	–	๒๘	=	๒๕	–	๑๕	=	๙
๐	–	๒๙	=	๓๑	–	๔๕	=	๔๖

ถ้าจะรู้เวลากึ่งคราส ให้เอาเวลาแรกจับ ลบเวลาปล่อย แล้วเอา ๒ หาร ได้ผลเท่าใด เอาไปบวกกับเวลาแรกจับ ลัพธ์เป็นเวลากึ่งคราส เรียกอัฒคราส (แบบเดิมไม่มีเขียนเพิ่มเติมลงไว้)

๏ เมื่อจะทำมหานาฑีและมหาวินาฑีเป็นเวลานาฬิกาธรรมดาให้เทียบเวลากันดังนี้

๖๐ มหานาฑี = ๒๔ ชั่วโมง

๖๐ ,, = ๒๔ × ๖๐ = ๑๔๔๐ นาฑี

∴ ๑ ,, = ๒๔ × ๖๐ ÷ ๖๐ = ๒๔ นาฑี

๖๐ มหานาฑี = ๒๔ นาฑี

๖๐ ,, = ๒๔ × ๖๐ = ๑๔๔๐ วินาฑี

∴ ๑ ,, = ๒๔ × ๖๐ ÷ ๖๐ = ๒๔ วินาฑี

∴ ๑ มหานาฑี = ๒๔ นาฑี ๑ มหาวินาฑี = ๒๔ วินาฑี

๏ ถ้าจะทำเวลาแรกจับ เป็นเวลานาฬิกาตามธรรมดา ให้เอา ๒๔ คูณมหานาฑีและมหาวินาฑี เวลาแรกจับเข้าทั้งสองฐาน แล้วเอา ๖๐ หาร ฐานวินาฑี ลัพธ์บวกฐานมหานาฑี เศษเป็นวินาฑี ฐานมหานาฑี เอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นโมง เศษเป็นนาฑี

ถ้าจะทำเวลาปล่อยให้ตั้งมหานาฑีและมหาวินาฑีเวลาปล่อย แล้วเอา ๒๔ คูณทั้งสองฐาน ทำอย่างเดียวกับที่ทำมาแล้วเมื่อแรกจับนั้น ถ้าที่ทำมาแล้วเอานิสาฒลบต่อจากทินประมาณได้ ให้นับแต่เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกาเป็นต้นไป ถ้าเอานิสาฒลบได้ ให้นับแต่เวลา ๒๔ ๐๐ นาฬิกาเป็นต้นไป

ตัวอย่างทำเวลาแรกจับตามที่คำนวณมาแล้วดังนี้

๒ × ๒๔ = ๔๘ + ๒๐ ÷ ๖๐ = ๑ เศษ ๘

๕๐ × ๒๔ ÷ ๖๐ = ๒๐

∴ เวลาแรกจับ ๑ นาฬิกา ๘ นาฑี

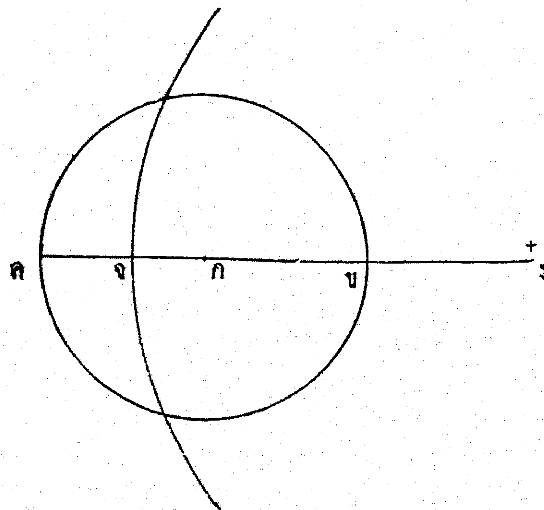
ตัวอย่างทำเวลาปล่อยตามที่คำนวณมา

๙ × ๒๔ = ๒๑๖ + ๑๘ ÷ ๖๐ = ๓ เศษ ๕๔

๔๖ × ๒๔ ÷ ๖๐ = ๑๘ เศษ ๒๔

∴ เวลาปล่อย ๓ นาฬิกา ๕๔ นาฑี ๒๔ วินาฑี

รูปจันทร์พิมพ์เข้าในวงราหูข้อ ๔๐ ดังนี้

(๑) ค ฆ เป็นศูนย์กลางจันทร์พิมพ์ = ๓๓ ม.น ๒๖ ม.ว

(๒) ก ข เป็นปาณิจันทร์ = ๑๖ ม.น ๔๓ ม.ว

(๓) ก ง เป็นราหุวิกขิป = ๓๓ ม.น ๑๘ ม.ว

(๔) ง เป็นที่กาไว้

(๕) จ ง เป็นปาณิราหุ = ๔๑ ม.น ๔๘ ม.ว

(๖) ค จ เป็นราหุกินไม่สิ้น = ๘ ม.น ๑๓ ม.ว

(๗) ฆ จ เป็นราหุกินสิ้นไป = ๒๕ ม.น ๑๓ ม.ว

ตัวอย่างทำชั้นฉายเมื่อแรกจับและปล่อยดังนี้

นิสาฒ แรกจับ

๑๕	—	๒	=	๑๒	๑๒ × ๖๐ = ๗๒๐
๔๖	—	๔๘	=	๕๘	๕๘ + ๗๒๐ = ๗๗๘ เป็นพลหารแรกจับ

นิสาฒ ปล่อย

๑๕	๙	=	๖	๖ × ๖๐ = ๓๖๐
๔๖	๔๖	=	๐	๐ + ๓๖๐ = ๓๖๐ พลหารเมื่อปล่อย

นิสาฒ

๑๕ × ๖๐ = ๙๐๐	
๔๖ + ๙๐๐ = ๙๔๖	๙๔๖ × ๗ = ๖๖๒๒ พลอักษร

๖๖๒๖ ÷ ๗๗๘ = ๘ ฉายา เศษ ๓๙๘

๓๙๘ × ๑๕ ÷ ๗๗๘ = ๗ องคุลี เศษ ๕๒๖

๕๒๖ × ๔ ÷ ๗๗๘ = ๒ เศษ ๕๔๘

ฉายา	๘ + ๑ = ๙	๙ — ๗ = ๒		
องคุลี	๗ ๗	๗ ๗	} เป็นชั้นฉายแรกจับ	
เมล็ดข้าว	๒ ๒	๒ ๒		

๖๖๒๒ ÷ ๓๖๐ = ๑๘ เศษ ๑๔๒

๑๔๒ × ๑๕ ÷ ๓๖๐ = ๕ เศษ ๓๓๐

๓๓๐ × ๔ ÷ ๓๖๐ = ๓ เศษ ๒๔๐

ฉายา	๑๘ + ๑ = ๑๙	๑๙ – ๗ = ๑๒	เป็นชั้นฉายเมื่อปล่อย
องคุลี	๕ ๕	๕ ๕	
เมล็ดข้าว	๓ ๓	๓ ๓	

จบจันทร์คราสตามตำราเดิมแต่เพียงนี้

---

๑ ในตอนท้ายนี้จะว่าด้วยการตัดเวลาอีกตำราหนึ่ง ตามตำราของหลวงพรหมโยธี มีวิธีทำตอนท้ายต่างออกไปดังนี้

ให้ทำปุณมีกับติตถนาฑีที่ยังเป็นมหานาฑี และมหาวินาฑีอยู่นั้นให้ เป็นเวลาธรรมดาเสียก่อน แล้วให้ตั้งติตถนาฑี เอาเกณฑ์ทิวา คือ ๑๑ ชั่วโมง ๔๘ นาฑีบวกเข้า ผลบวกนี้เป็นติตถทิวา แล้วให้เอาติตถทิวาไปลบปุณมี ลัพธ์เป็นเวลาแรกจับ แล้วให้เอาปุณมีตั้ง เอาติตถทิวาบวก แล้วเอาเกณฑ์อัคคิต คือ ๒๓ ชั่วโมง ๓๖ นาฑีมาลบ ได้ลัพธ์เป็นโมกษบริสุทธิ นับเวลานาฬิกา เริ่มแต่ย่ำค่ำเป็นต้นไป

เมื่อได้ความรู้เท่านี้ ก็เป็นอันทำจันทรุปราคาตามตำราเล่มนั้นได้ตลอด จะทำที่คำนวณมาแล้วให้ดูเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑ ติตถนาฑี ๓ มหานาฑี กับ ๒๘ มหาวินาฑี คิดเป็นเวลาธรรมดาได้ ๑ โมง ๒๓ นาฑี ๑๒ วินาฑี ปุณมี ๕๐ มหานาฑี กับ ๓๒ มหาวินาฑี คิดเป็นเวลาธรรมดาได้ ๒๐ ชั่วโมง ๑๒ นาฑี กับ ๑๔ วินาฑี แล้วทำลบบวกกันดังนี้÷

ติตถนาฑี		เกณฑ์ทิวา		ติตถทิวา	ปุณมี		ติตถทิวา		เวลาแรกจับ
๑	+	๑๑	=	๑๓	๒๐	–	๑๓	=	๗
๒๓	+	๔๘	=	๑๑	๑๒	–	๑๑	=	๑
๑๒				๑๒	๑๔	–	๑๒	=	๒

ปุณมี		ติตถทิวา			เกณฑ์อดีต				เวลาปล่อย
๒๐	+	๑๓	=	๓๓	๓๓	—	๒๓	=	๙
๑๒	+	๑๑	=	๒๓	๒๓	—	๓๖	=	๔๗
๑๔	+	๑๒	=	๒๖	๒๖	—	๐	=	๒๖

ตำราเล่มนั้นใช้คำนวณมาตราเวลาด้วยมหานาที ๕ ชั้น เศษจะคลาดกันอยู่บ้างกับตำราที่ทำนี้ แต่ที่ทำมาในเบื้องต้นนั้นผลเป็นอย่างเดียวกันตลอดมา แต่การแก้ตำราในตอนท้ายนี้ผู้แต่งตำราหาได้แสดงเหตุผลไว้ให้ทราบไม่ ว่าได้ใช้เกณฑ์ทิวากับเกณฑ์อดีตตัดเวลาแทนทินาฑและนิสาฑเพราะเหตุใด และเกณฑ์ทั้งสองอย่างนั้นคิดมาได้อย่างไร?

ข้าพเจ้าจะอธิบายไว้ตามความเห็นของข้าพเจ้าพอเป็นทางสันนิษฐาน เกณฑ์ทิวานั้นแปลว่าเป็นเวลาในวันหนึ่ง นับแต่ย่ำรุ่งไปจนค่ำ แต่ตั้งไว้ให้หย่อนอยู่ ๑๒ นาที เมื่อเอาเกณฑ์ทิวาบวกเข้ากับผลนั้น จะเป็นเวลากลางคืนไป เพราะฉะนั้นที่เอาเกณฑ์ทิวาบวกติตถนาทีนั้น ก็คือเวลากลางวันกับกลางคืนในครึ่งซีกของวงพระจันทร์บวกเข้าด้วยกันแล้วเอาไปลบปุณมี คือเวลาแต่ย่ำรุ่ง จนถึงตรงกึ่งกลางดวงจันทร์นั้น จึงเหลือเวลาแต่ย่ำค่ำไปจนขอบวงดวงจันทร์เข้าจดกับเงามืดนั้น นับเป็นเวลาแรกจับ

ครั้นถึงจะหาเวลาโมกษบริสุทธิ เอาเกณฑ์ติตถทิวาบวกกับปุณมีก็แปลว่าแต่ถึงกึ่งกลางที่ดวงจันทร์เต็มดวงไปจนสว่าง แล้วเอาเกณฑ์ ๒๓ ชั่วโมง ๓๖ นาทีมาลบ ก็คือเอาเวลากลางวันแต่รุ่งไปจนค่ำเป็นเวลา ๑๑ ชั่วโมง ๔๘ นาทีออกเสีย และเวลากลางคืน ๑๑ ชั่วโมง ๔๘ นาทีออกเสีย คือเวลาที่หลังดวงจันทร์หลุดพ้นจากเงามืดนั้นไปจนสว่าง เวลาทั้งสองนี้เมื่อบวกเข้าด้วยกันก็เป็น ๒๓ ชั่วโมง ๓๖ นาที ที่เรียกว่าเกณฑ์อดีต เมื่อเอามาตัดเวลาของดวงจันทร์ คือปุณมีที่บวกไว้กับติตถทิวานั้น ก็คงเหลือเวลาแต่ย่ำค่ำไปจนขอบวงดวงจันทร์หลุดพ้นเงามืดเป็นโมกษบริสุทธิ

วิธีการนี้ดูออกจะยอกย้อน เข้าใจยากกว่าวิธีที่ตัดเวลาด้วยทินาฑและนิสาฑ แต่อย่างไรก็ดี คงจับเค้าความของตำรานี้ได้ว่า เมื่อเวลามีจันทรคราส เวลาลดน้อยลงกว่า

มัธยมกาล ๒๔ นาฑี คือเร็วเข้า ครั้นเมื่อมีสุริยคราส เวลามากขึ้น ๒๔ นาฑี คือช้าไป จงดูในวิธีคำนวณสุริยคราส ประกอบกันเถิดตามวิธีการที่ทำมานั้น ดูเป็นวิธีพลิกแพลงซ่อนความรู้เรื่องเวลา ๒๔ นาฑีนี้นักหนา ขอให้ผู้ศึกษาจงพิจารณาดูความจริงตามรูปการณ์ที่เป็นแบบคำนวณนั้น

ตามที่กล่าวมานี้ ขอให้รู้ไว้เป็นเครื่องทดลองสอบสวนในการตัดเวลาจันทรุปราคา เพื่อค้นหาความแน่นอนอีกแบบหนึ่ง เทียบกันกับแบบเก่า แบบไหนจะช้าเร็วไปกว่ามัธยมเป็นประการใด และช้าเร็วกว่าความจริงเป็นประการใด ก็ให้ทำเป็นเกณฑ์ไว้ใช้ตัดเวลาในเบื้องหน้าต่อไป เป็นการได้ช่วยกันแก้ไขตำราให้เป็นประโยชน์อยู่ทุกกาลทุกสมัย.

คำนวณสุริยุปราคา

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๔

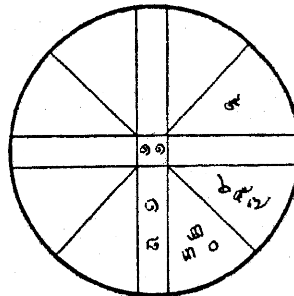
ตรงกับวันจันทร์เดือน ๑๒ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๖๓

สุทินนับแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ถึงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ได้ ๒๑๐

สมผุสอาทิตย์ดังนี้				
วันที่ ๙ (แรม ๑๓ ค่ำ)		ราศี ๖	องศา ๒๓	ลิบดา ๕๓
วันที่ ๑๐ (แรม ๑๔ ค่ำ)		ราศี ๖	องศา ๒๔	ลิบดา ๕๓
,, ๑๑ (ขึ้น ๑ ค่ำ)		,, ๖	,, ๒๕	,, ๕๕
สมผุสจันทร์ดังนี้				
วันที่ ๙ (วันเสาร์)		,, ๖	,, ๘	,, ๓๘
,, ๑๐ (อาทิตย์)		,, ๖	,, ๒๐	,, ๔๘
,, ๑๑ (จันทร์)		,, ๗	,, ๒	,, ๕๕
สมผุสราหู				
วันที่ ๑๑		,, ๖	,, ๒๐	,, ๑๗
,, ๙	ฤกษ์จันทร์ ๑๔	นาฑีฤกษ์ ๙	ดิถี ๑๓	นาฑีดิถี ๔๓

,, ๑๐	,, ๑๕	,, ๓	,, ๑๔	,, ๓๙
,, ๑๑	,, ๑๕	,, ๕๙	,, ๐	,, ๓๕

มีดวงพระเคราะห์ดังนี้

หรคุณอัตตา ๔๖๑๓๒๓

สุทิน ๒๑๐

วันที่ ๙	เพียร	ราศี ๑๑	องศา ๑๔	ลิบดา ๔๕
,, ๑๐	,,	,, ๑๑	,, ๒๖	,, ๕๕
,, ๑๑	,,	,, ๐	,, ๗	,, ๐

เพียรวันที่ ๑๑ บอกว่าจะมีสุริยุปราคา

ดิถี ,, ๑๑ บอกว่าจะมีสุริยุปราคา

ตรวจดูนวางศ์วันที่ ๑๑ มีดังนี้

อาทิตย์ ๒๕ × ๖๐ = ๑๕๐๐ + ๕๕ = ๑๕๕๕

๑๕๕๕ ÷ ๒๐๐ = ๗ เศษ ๑๕๕ เพิ่มลัพธ์เป็น ๘

จันทร์ ๒ × ๖๐ = ๑๒๐ + ๕๕ = ๑๗๕

๑๗๕ ÷ ๒๐๐ = ๐ เศษ ๑๗๕ เพิ่มลัพธ์เป็น ๑

ราหู ๒๐ × ๖๐ = ๑๒๐๐ + ๑๗ = ๑๒๑๗

๑๒๑๗ ÷ ๒๐๐ = ๖ เศษ ๑๗ เพิ่มลัพธ์เป็น ๗

อาทิตย์ร่วมราหู นวางศ์ ๘ กับ ๗ อยู่ชิดกัน

พระจันทร์เคียงราศีอาทิตย์ราหู นวางศ์ ๑ ใกล้กัน

เมื่อตรวจดูเห็นว่าจะมีสุริยุปราคา แน่แล้ว ให้ทำคำนวณสุริยุปราคาตามตำราสารัมภ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้.

(๑) หรคุณอัตตา ๔๖๑๓๒๓ + สุทิน ๒๑๐ = ๔๖๑๕๓๓

๔๖๑๕๓๓ – ๑๘๕๒๙๘ = ๒๗๗๒๓๕ เป็นอุณทิน

(๒) อุณทิน ๒๗๗๒๓๕ – ๑ × ๕๙๑๓๖๑๗๑๖ = ๑๖๓๙๔๕๕๗๓ ๙๗๓๕๔๔

∴ ๑๖๓๙๔๕๕๗ เป็นพลอาทิตย์

(๓) อุณทิน ๒๗๗๒๓๕ – ๑ × ๗๙๐๕๘๑๐๐๓๒ = ๒๑๙๑๗๕๙๓๓๘ ๔๑๑๔๘๘ (อ)

∴ ๒๑๙๑๗๕๙๓๔ เป็นพลจันทร์

(๔) อุณทิณ ๒๗๗๒๓๕ – ๑ × ๖๖๘๑๘๖๗๐ = ๑๘๕๒๔๔๐๗ ๑๕๘๗ ๘๐ (อ)

∴ ๑๘๕๒๔๔๑ เป็นพลอุจจ์

(๕) อุณทิน ๒๗๗๒๓๕ – ๑ × ๓๑๘๐๐๓๗๓ = ๘๘๑๖๑๔ ๖๐๘๒๘๒

∴ ๘๘๑๖๑๔ เป็นพลราหู

ทำมัธยม

(๖) พลอาทิตย์

๑๖๓๙๔๕๕๗ + ๑๒๒๖๘ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๗๕๙ เศษ ๑๒๔๒๕

∴ เศษ ๑๒๔๒๕ เป็นมัธยมอาทิตย์ปฐม

(๗) มัธยมอาทิตย์ปฐม ๑๒๔๒๕ + ๕๙ = ๑๒๔๘๔ เป็นมัธยมอาทิตย์ทุติย

(๘) พลจันทร์

๒๑๙๑๗๕๙๓๔ + ๑๑๓๓๙ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๑๐๑๔๗ เศษ ๑๒๐๗๓

∴ เศษ ๑๒๐๗๓ เป็นมัธยมจันทร์ปฐม

(๙) มัธยมจันทร์ปฐม ๑๒๐๗๓ + ๗๙๐ = ๑๒๘๖๓ เป็นมัธยมจันทร์ทุติย

(๑๐) พลอุจจ์

๑๘๕๒๔๔๑ + ๑๗๖๔๑ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๘๖ เศษ ๑๒๔๘๒

∴ เศษ ๑๒๔๘๒ เป็นมัธยมอุจจ์ปฐม

(๑๑) มัธยมอุจจ์ปฐม ๑๒๔๘๒ + ๗ = ๑๒๔๘๙ เป็นมัธยมอุจจ์ทุติย

(๑๒) พลราหู ๘๘๑๖๑๔ – ๘๐๑๔ ÷ ๒๑๖๐๐ = ๔๐ เศษ ๙๖๐๐

∴ เศษ ๙๖๐๐ เป็นมัธยมราหูปฐม

(๑๓) มัธยมราหูปฐม ๙๖๐๐ + ๓ = ๙๖๐๓ เป็นมัธยมราหูทุติย

ทำสมผุส

(๑๔) มัธยมอาทิตย์ปฐม ๑๒๔๒๕ – ๔๖๘๐ ÷ ๕๔๐๐ = ๑ โกลัง เศษ ๒๓๔๕

๕๔๐๐ – ๒๓๔๕ = ๓๐๕๕ เป็นปฐมภุช

(๑๕) ปฐมภุช ๓๐๕๕ ÷ ๑๐๐๐ = ๓ เป็นขันธ์ เศษ ๕๕ เศษเป็นทุติยภุช

ฉายาเท่าขันธ์ฐานบนลบฐานต่ำ ๑๑๘ – ๙๘ = ๒๐

ทุติยภุช ๕๕ × ๒๐ ÷ ๑๐๐๐ = ๑ เศษ ๑๐๐

ฉายาเท่าขันธ์ ๙๘ + ๑ = ๙๙ เป็นรวิภุชผล (โกลัง ๑ ต้องลบ)

มัธยมอาทิตย์ปฐม ๑๒๔๒๕ – ๙๙ = ๑๒๓๒๖ เป็นสมผุสอาทิตย์ปฐม

(๑๖) มัธยมอาทิตย์ทุติย ๑๒๔๘๔ – ๔๖๘๐ ÷ ๕๔๐๐ = ๑ โกลัง เศษ ๒๔๐๔

๕๔๐๐ – ๒๔๐๔ = ๒๙๙๖ เป็นปฐมภุช

๒๙๙๖ ÷ ๑๐๐๐ = ๒ เป็นขันธ์ เศษ ๙๙๖ เป็นทุติยภุช

ฉายา ๙๘ – ๗๑ = ๒๗

๙๙๖ × ๒๗ ÷ ๑๐๐๐ = ๒๖ เศษ ๘๙๒

๗๑ + ๒๖ = ๙๗ เป็นรวิภุชผล

๑๒๔๘๔ – ๙๗ = ๑๒๓๘๗ เป็นสมผุสอาทิตย์ทุติย

(๑๗) มัธยมจันทร์ปฐม ๑๒๐๗๓ + ๒๑๖๐๐ – ๑๒๔๘๒ ÷ ๕๔๐๐ = ๓
เศษ ๔๙๙๑

๕๔๐๐ – ๔๙๙๑ = ๔๐๙ เป็นปฐมภุช

(๑๘) ปฐมภุช ๔๐๙ ÷ ๑๐๐๐ = ๐ เป็นขันธ์ เศษ ๔๐๙
ฉายาเท่าขันธ์ ขันธ์ศูนย์ = ๘๗

๔๐๙ × ๘๗ ÷ ๑๐๐๐ = ๓๕ เศษ ๕๘๓

∴ ๓๕ เป็นจันทร์ภุชผล

๑๒๐๗๓ + ๓๕ = ๑๒๑๐๘ เป็นสมผุสจันทร์ปฐม

(๑๙) มัธยมจันทร์ทุติย มัธยมอุจจ์ทุติย
๑๒๘๖๓ – ๑๒๔๘๙ ÷ ๕๔๐๐ = ๐ เป็นโกลัง เศษ ๓๗๔

๓๗๔ ÷ ๑๐๐๐ = ๐ เศษ ๓๗๔ เศษเป็นปฐมภุช

ฉายาเท่าขันธ์ ขันธ์ศูนย์ = ๘๗

๓๗๔ × ๘๗ ÷ ๑๐๐๐ = ๓๒ เศษ ๕๓๘

∴ ๓๒ เป็นจันทร์ภุชผล

มัธยมจันทร์ทุติย ๑๒๘๖๓ – ๓๒ = ๑๒๘๓๑ เป็นสมผุสจันทร์ทุติย

(๒๐) ตั้ง ๒๑๖๐๐ – ๙๖๐๐ มัธยมราหูปฐม = ๑๒๐๐๐ สมผุสราหูปฐม

(๒๑) ตั้ง ๒๑๖๐๐ – ๙๖๐๓ มัธยมราหูทุติย = ๑๑๙๙๗ สมผุสราหูทุติย
แต่ข้อ ๒๒ ไปเป็นการทำสุริยคราสโดยฉะเพาะ

(๒๒) มัธยมอาทิตย์ทุติย ๑๒๔๘๔ – ๑๒๔๒๕ มัธยมอาทิตย์ปฐม = ๕๙
เป็นรวิภุกติ

(๒๓) สมผุสอาทิตย์ทุติย ๑๒๓๘๗ – ๑๒๓๒๖ สมผุสอาทิตย์ปฐม = ๖๑
เป็นรวิภุกตภุกติ

(๒๔) มัธยมจันทร์ทุติย ๑๒๘๖๓ – ๑๒๐๗๓ มัธยมจันทร์ปฐม = ๗๙๐
เป็นจันทร์ภุกติ

(๒๕) สมผุสจันทร์ทุติย ๑๒๘๓๑ – ๑๒๑๐๘ สมผุสจันทร์ปฐม = ๗๒๓
เป็นจันทร์ภุกตภุกติ

(๒๖) จันทร์ภุกตภุกติ ๗๒๓ – ๖๑ รวิภุกตภุกติ = ๖๖๒ เป็นภูจันทร์

(๒๗) สมผุสจันทร์ปฐม ๑๒๑๐๘ + ๒๑๖๐๐ – ๑๒๓๒๖ ส.อาทิตย์ปฐม =
๒๑๓๘๒

๒๑๓๘๒ ÷ ๗๒๐ = ๒๙ ดิถี เศษ ๕๐๒

๗๒๐ – ๕๐๒ = ๒๑๘ เป็นเคราะห์หันตกุลา

(๒๘) สมผุสอาทิตย์ปฐม สมผุสจันทร์ปฐม

๑๒๓๒๖ – ๑๒๑๐๘ = ๒๑๘ ทิศเอษฐ์

๒๑๘ ÷ ๗๒๐ = ๐ เศษ ๒๑๘ เศษเป็นเคราะห์หันตกุลา

(๒๙) เคราะห์หันตกุลา ๒๑๘ × ๖๐ ÷ ๖๖๒ ภูจันทร์ = ๑๙ เศษ ๕๐๒

๕๐๒ × ๖๐ ÷ ๖๖๒ = ๔๕ เศษ ๓๓๐

∴ ๑๙ มหานาฑี ๔๕ มหาวินาฑี เป็นอมาวสีสมผุสดี

(๓๐) อมาวสี รวิภุกตภุกติ

๑๙ × ๖๑ = ๑๑๕๙ + ๔๕ = ๑๒๐๔

๔๕ × ๖๑ = ๒๗๔๕ ÷ ๖๐ = ๔๕ เศษ ๔๕

๑๒๐๔ ÷ ๖๐ = ๒๐ เศษ ๔

∴ ๒๐ เป็นสมรวิกุลา

(๓๑) อมาวสี จันทร์ภุกตภุกติ

๑๙ × ๗๒๓ = ๑๓๗๓๗ + ๕๔๒ = ๑๔๒๗๙

๔๕ × ๗๒๓ = ๓๒๕๓๕ ÷ ๖๐ = ๕๔๒ เศษ ๓๕

๑๔๒๓๗๙ ÷ ๖๐ = ๒๓๗ เศษ ๕๙ (อัฒา)

∴ ๒๓๘ เป็นสมจันทร์กุลา

(๓๒) อมาวสี

๑๙ × ๓ = ๕๗ + ๒ = ๕๙ ÷ ๖๐ = ๐ เศษ ๕๙ (อํฒา)

๔๕ × ๓ = ๑๓๕ ÷ ๖๐ = ๒ เศษ ๑๕

∴ ๑ เป็นสมราหุกุลา

(๓๓) สมผุสอาทิตย์ปฐม ๑๒๓๒๖ + ๒๐ สมรวิกุลา = ๑๒๓๔๖ เป็นฅักกลารวิ

(๓๔) สมผุสจันทร์ปฐม ๑๒๑๐๘ + ๒๓๘ สมจันทร์กุลา = ๑๒๓๔๖ ฅักกลาจันทร์

(๓๕) สมผุสราหุปฐม ๑๒๐๐๐ – ๑ สมราหุกุลา = ๑๑๙๙๙ ฅักกลาราหู

(๓๖) ฅักกลารวิ ๑๒๓๔๖ ÷ ๑๘๐๐ = ๖ เศษ ๑๕๔๖ เศษเป็นปฐมภาคกุลา

(๓๗) อาทิตย์อยู่กุล ๓๑๒ – ๒๔๔ สมาสัปต์ = ๖๘ เป็นเกณฑ์ลบ

ปฐมภาคกุลา ๑๕๔๖ × ๖๘ ÷ ๑๘๐๐ = ๕๘ มหาวินาฑี เศษ ๗๒๘

๓๑๒ + ๓๒๖ + ๓๓๔ + ๓๑๒ + ๒๗๒ + ๒๔๔ = ๑๘๐๐ มิสสกะ

๑๘๐๐ – ๕๘ = ๑๗๔๒ ÷ ๖๐ = ๒๙ เศษ ๒

∴ ๒๙ มหานาฑี ๒ มหาวินาฑี เป็นทินประมาณ

(๓๘) ทินประมาณ

๒๙ ÷ ๒ = ๑๔ เศษ ๑ × ๖๐ = ๖๐

๒ + ๖๐ = ๖๒ ÷ ๒ = ๓๑

∴ ๑๔ มหานาฑี ๓๑ มหาวินาฑี เป็นทินาฒ

(๓๙) อมาวสี ทินาฒ

๑๙ – ๑๔ = ๕
๔๕ – ๓๑ = ๑๔ } ชื่ออุปรัฅนมหานาฑี เป็นเอยฐ

ฉายาเท่าขันธ์ฐานบน ๓๗ ฐานต่ำ ๔๓

๔๓ – ๓๗ = ๖ | ๑๔ × ๖ = ๘๔

๘๔ ÷ ๖๐ = ๑ เศษ ๒๔ | ๓๗ + ๑ = ๓๘ ลัมพกลา

(๔๐) ลัมพกลา ๓๘ × ๖๐ ÷ ๘๐๐ = ๒ มหานาฑี เศษ ๖๘๐

๖๘๐ × ๖๐ ÷ ๘๐๐ = ๕๑ มหาวินาฑี

∴ ๒ มหานาฑี ๕๑ มหาวินาฑี เป็นลัมพมหานาฑี

(๔๑) ตักกลารวิ ๑๒๓๔๖ + ๓๘ ลัมพกลา = ๑๒๓๘๔ เป็นเอยฐ

∴ ๑๒๓๘๔ เป็นลัมพภิตตรวิ

(๔๒) อมาวสึ ๑๙ + ๒ = ๒๒
๔๕ + ๕๑ = ๓๖ } เป็นเอยฐ

∴ ๒๒ มหานาฑี ๓๖ มหาวินาฑี เป็นลัมพภิตตโปรวิ

(๔๓) ลัมพมหานาฑี ๒ ÷ ๒ = ๑
๕๑ ÷ ๒ = ๒๕ เศษ ๑

∴ ๑ มหานาฑี ๒๕ มหาวินาฑี เป็นอัฑฒลัมพมหานาฑี

(๔๔) อมาวสึ ๑๙ + ๑ = ๒๑
๔๕ + ๒๕ = ๑๐ } เป็นเอยฐ

∴ ๒๑ มหานาฑี ๑๐ มหาวินาฑี เป็นลัมพวัฑฒโปรวิ

(๔๕) ลัมพภิตตรวิ ตักกลาราหู อุตร

๑๒๓๘๔ – ๑๑๙๙๙ ÷ ๕๔๐๐ = ๐ เศษ ๓๘๕ เศษเป็นภุช

ภุช ๓๘๕ × ๖๐ ÷ ๘๐๐ = ๒๘ มหานาฑี เศษ ๗๐๐

๗๐๐ × ๖๐ ÷ ๘๐๐ = ๕๒ มหาวินาฑี เศษ ๔๐๐

∴ ๒๘ มหานาฑี ๕๒ มหาวินาฑี เป็นปฐมราหูวิกขิป

(๔๖) ลัมพภิตตรวิ ๑๒๓๘๔ ÷ ๑๘๐๐ = ๖ เศษ ๑๕๘๔ เศษเป็นทุติยภาคกุลา

(๔๗) ตั้ง ๑๘๐๐ – ๑๕๘๔ = ๒๑๖ เป็นมหาวินาฑีอาทิตย์โคจรอยู่

(๔๘) อาทิตย์อยู่อันโตฌานราศี ๓๑๒ × ๒๑๖ ÷ ๑๘๐๐ = ๓๗ เศษ ๗๙๒

∴ ๓๗ เป็นมหาวินาฑี อนาคตอาทิตย์โคจรอยู่

(๔๙) สัมพวัฑฒโปรวิ ๒๑ × ๖๐ = ๑๒๖๐

๑๐ + ๑๒๖๐ = ๑๒๗๐ – ๓๗ = ๑๒๓๓

๑๒๓๓ – ๓๒๖ = ๙๐๗ – ๓๓๔ = ๕๗๓ – ๓๑๒ = ๒๖๑

กาไว้ที่ราศีกุมภ์ อันโตฌานราศี ๒๗๒

๒๖๑ × ๓๐ = ๗๘๓๐ ÷ ๒๗๒ = ๒๘ องศา เศษ ๒๑๔

๒๑๔ × ๖๐ ÷ ๒๗๒ = ๔๗ ลิบดา เศษ ๕๖

นับแต่ราศีเมษถึงราศีมังกรได้ ๑๐ ราศี

∴ ๑๐ ราศี ๒๘ องศา ๔๗ ลิบดา เป็นสุทธิลัคน์ภุกตะ

(๕๐) ๑๐ – ๓ = ๗ อุตรราศี เป็นทักษิณ

๗ ÷ ๓ = ๒ โกลัง เศษ ๑ เศษเป็นภุช เศษ ๑ เอาเป็น ๙

๙ + ๖ (ยกมาบวก) = ๑๕ มหานาฑี

๒๘ × ๑๔ = ๓๙๒ + ๑๑ = ๔๐๓ ÷ ๖๐ = ๖ เศษ ๔๓

๔๗ × ๑๔ = ๖๕๘ ÷ ๖๐ = ๑๐ เศษ ๕๘ (อัฒา) เป็น ๑๑

∴ ๑๕ มหานาฑี ๔๓ มหาวินาฑี เป็นทุติยราหูวิกเขป (ทักษิณ)

(๕๑) ปฐมราหูวิกขิป (อุตร) ทุติยราหูวิกขิป (ทักษิณ) ตติยราหูวิกขิป (อุตร)

๒๘	–	๑๕	=	๑๓
๕๒	–	๔๓	=	๙

(๕๒) เกณฑ์ทักษิณ

		อุตร		ทักษิณ	
๑๓	–	๑๓	=	๐	เป็นสุทธิวิกเขป
๔๔	–	๙	=	๓๕	

(๕๓) โกลัง ๓๑ × ๖๑ รวิภุกตภุกติ ÷ ๕๙ = ๓๒ มหานาฑี เศษ ๓

๓ × ๖๐ ÷ ๕๙ = ๓ มหานาฑี เศษ ๓

∴ ๓๒ มหานาฑี ๓ มหาวินาฑี เป็นรวิพิมพ์

(๕๔) ๓๑ × ๗๒๓ จันทร์ภุกดภุกดิ ÷ ๗๙๐ = ๒๘ มหานาฑี เศษ ๒๙๓

๒๙๓ × ๖๐ ÷ ๗๙๐ จันทร์ภุกดิ = ๒๒ มหาวินาฑี เศษ ๒๐๐

∴ ๒๘ มหานาฑี ๒๒ มหาวินาฑี เป็นจันทร์พิมพ์

(๕๕) ๒๘ × ๕ = ๑๔๐ + ๑ = ๑๔๑ ÷ ๒ = ๗๐ มหานาฑี เศษ ๑

๒๒ × ๕ = ๑๑๐ ÷ ๖๐ = ๑ เศษ ๕๐

เศษ ๑ × ๖๐ + ๕๐ เศษ ๑๑๐ ÷ ๒ = ๕๕ มหาวินาฑี

∴ ๗๐ มหานาฑี ๕๕ มหาวินาฑี เป็นราหูพิมพ์

(๕๖)

รวิพิมพ์		จันทร์พิมพ์	—	
๓๒	+	๒๘	=	๖๐ ÷ ๒ = ๓๐
๓	+	๒๒	=	๒๕ ÷ ๒ = ๑๒ เศษ ๑

∴ ๓๐ มหานาฑี ๑๒ มหาวินาฑี เป็นมานยกายฐ์

(๕๗)

มานยกายฐ์		สุทธิวิกเขป		คราสสางคุลี
๓๐	—	๐	=	๒๙
๑๒	—	๓๕	=	๔๗

(๕๘)

รวิพิมพ์		คราสสางคุลี		กินไม่สิ้น
๓๒	—	๒๙	=	๒
๓	—	๔๗	=	๑๖

(๕๙)

เกณฑ์		สุทธิวิกเขป		กำลังจันทร์
๓๒	—	๐	=	๓๑
๐	—	๓๕	=	๒๕

๓๑—๑ = ๓๐—๒ = ๒๘—๓ = ๒๕ — ๖ = ๑๙—๘ = ๑๑—๑๑ = ๐

ลบได้เศษ ๐ เอาเศษฐานวินาฑีมาตั้ง

๒๕ ÷ ๑๑ = ๒ มหาวินาฑี เศษ ๓

นับฉายาที่ลบได้ ๖ ห้อง เป็น ๖ มหานาฑี

∴ ๖ มหานาฑี ๒ มหาวินาฑี เป็นสถิตย์คราส

(๖๐) สถิตย์ยาตร์

๖ ÷ ๒ = ๓

๒ ÷ ๒ = ๑

∴ ๓ มหานาฑี ๑ มหาวินาฑี เป็นสถิตย์ยาตร์คราส
ตามที่คำนวณมาแล้วในข้อ ๓๙ เป็นเอยฐู

(๖๑) ไม่มีตัวอย่างเพราะเป็นคตแต่ที่คำนวณนี้เป็นเอษฐู

(๖๒)

ลัมพวัฑฒโปรวะ		สถิตย์ยาตร์		มัธยมประเวสการ
๒๑	−	๓	=	๑๘
๑๐	−	๑	=	๙
				มัธยมโมกษกาล
๒๑	+	๓	=	๒๔
๑๐	+	๑	=	๑๑

(๖๓)

มัธยมประเวสกาล		ทินาฒ		สุทธประเวสกาล
๑๘	−	๑๔	=	๓
๙	−	๓๑	=	๓๘

(๖๔)

มัธยมโมกษกาล		ทินาฒ		สุทธโมกษกาล
๒๔	−	๑๔	=	๙
๑๑	−	๓๑	=	๔๐

(๖๕) ถ้าจะทำกึ่งคราส ให้ตั้งเวลาปล่อย เอาเวลาแรกจับลบ แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์นั้น ได้ผลเท่าใด เอาไปบวกกับเวลาแรกจับ เป็นเวลากึ่งคราส เรียกอุฬุคราส (แบบเก่าไม่มีเขียนเติมไว้)

จบสุริยุปราคาตามตำราเดิมแต่เพียงนี้

---

๑ ในที่นี้จะกล่าวด้วยการตัดเวลา สุริยุปราคา ตามตำราของหลวงพรหมโยธี ที่ใช้ต่างกับตำรานี้ต่อไป เพื่อให้รู้ไว้เป็นเครื่องวินิจฉัย ในตำราเล่มนั้น หาได้ใช้ทินาฑี ตัดเวลาตามตำรานี้ไม่ เมื่อได้คำนวณมาจนรู้ผลมัธยมประเวสกาลและโมกษการแล้ว ให้ใช้เกณฑ์ ๑๔๔๐๐๐ สตางค์ บวกกับมัธยมประเวสกาล ลัพธ์เป็นเวลาแรกจับ ถ้าใช้เกณฑ์นี้บวกกับมัธยมโมกษกาล ลัพธ์เป็นเวลาปล่อย และนับเวลาเริ่มต้นแต่ย่ำรุ่งเป็นต้นไป เกณฑ์ ๑๔๔๐๐๐ สตางค์นี้ ถ้าเอาเวลา ๑ นาฑีเท่ากับ ๖๐๐๐ สตางค์ไปหารดูแล้ว จะได้ลัพธ์ ๒๔ นาฑี ก็เท่ากับ ๑ มหานาฑีนั่นเอง เป็นผลตอนท้ายของตำราที่ต่างกันอยู่เท่านี้

พิเคราะห์ดูจะเห็นว่าตำราเก่าจะเร็วไป จึงเพิ่มเวลาขึ้นอีก ๑ มหานาฑี แต่เกณฑ์อันนี้ผู้เรียบเรียงตำราไม่ได้แสดงเหตุผลไว้ให้ประจักษ์ การที่นำมากล่าวไว้ในที่นี้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ใช้เป็นเครื่องสอบสวนกับตำราเล่มนี้ เป็นทางที่จะให้เกิดปรีชาต่อไป เพราะการตัดเวลาในคัมภีร์สารัมภ์นี้ ท่านกล่าวเป็นแต่มัธยมกาล ใครตัดเวลาจากมัธยมกาลได้ตรงความจริงก็เป็นผู้มีชื่อเสียงมาก จึงเป็นของหวงแหนปิดบังกันนัก ข้าพเจ้าเข้าใจว่าการที่ผิดกันนี้ เพราะตำรานี้เป็นของเก่า การใช้มาศฉายาและทินาฑีนิสาฑีก็ดี ก็ใช้ตามของเก่าที่กำหนดไว้ว่า เมื่ออาทิตย์โคจรถึงราศีเมษ กลางวันกลางคืนจะมีเวลาเท่ากันนั้น แต่ความจริงที่รู้กันในบัดนี้ว่า ได้เลื่อนถอยหลังไปอยู่ที่ราศีมีน และยังจะถอยหลังไปอีกปีละ ๕๐ พิลิปดา หลายปีเข้าก็คลาดเคลื่อนไปมากกว่านี้อีก เพราะฉะนั้นก็จำเป็นที่จะต้องแก้หลักคำนวณมาศฉายาและพหินาฑีทำเสียใหม่ เพื่อให้ทินาฑีและนิสาฑีที่นำมาใช้ตัดเวลาในตำราสารัมภ์นี้ ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง

การแก้ตำรานี้ มิใช่เป็นของทำได้ง่าย ผู้ทำต้องเปลืองเวลาและอายุไม่มาก เพราะตำราเป็นของกลางใช้กันทั้งประเทศ นักปราชญ์ในทางโหราศาสตร์จะต้องมีความเห็นสอดคล้องต้องกัน จึงจะตราเป็นตำราขึ้นได้ ขอให้ดูแต่การแก้ไข อธิกสุรทินที่ทำกันในทวีปยุโรป ยังต้องใช้เวลานานถึง ๑๘๐๐ ปี จึงได้ตราเป็นระเบียบที่ใช้กันอยู่บัดนี้ได้ เมื่อคริศตศักราช ๑๕๘๒ เป็นต้นมา

เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าหวังว่าเมื่อมีผู้ศึกษาตำราสารัมภ์นี้อยู่ต่อไปแล้ว ความเคลื่อนคลาดที่มีอยู่เล็กน้อย ก็คงจะต้องมีผู้ช่วยกันแก้ไขให้ถูกต้องถ้วนถี่ต่อไปในเบื้องหน้า เหมือนอย่างที่เขาแก้เกณฑ์อธิกสุรทินที่ทำมาแล้วฉะนั้น

อนึ่งในท้ายตำราเล่มนี้ ข้าพเจ้าขอชี้แจงให้ทราบว่า ตำราสารัมภ์ของหลวงพรหมโยธี (อุ่ณห์) นั้น ได้พิมพ์ขึ้นไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) แต่ครั้งยังมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนอินทรปราสาท ตำราเล่มนั้นเรียบเรียงเป็นแบบอย่างอักษรย่อ แทนชื่อที่โหรแต่ก่อนได้บัญญัติไว้ พวกโหรเก่า ๆ ว่าดูยากจึงไม่ได้ใช้กัน คงใช้ตามตำราเดิม ตำราเล่มนั้นจึงไม่ได้พิมพ์ขึ้นอีก อาศัยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงได้เขียนตำราสารัมภ์นี้ตามตำราเดิม แต่ตำราเดิมเป็นของย่อ ได้เขียนใหม่ให้ข้อความพิศดาร ใช้มาตราเวลาตามที่เข้าใจกันในปัจจุบันนี้ เพื่อให้อ่านเข้าใจง่าย และได้ทำคำนวณแบบตัวอย่างไว้ให้ดูด้วย แบบตัวอย่างนั้นได้ทำสอบกับตำราของหลวงพรหมโยธีไปโดยลำดับ เพราะฉะนั้นวันที่ทำจันทรุปราคาและสุริยุปราคาเป็นตัวอย่าง จึงเป็นวันเดียวกันกับตำราเล่มนั้น เมื่อทำสอบกันดูแล้ว ก็ถูกต้องกันเกือบตลอด ต่างกันแต่ในตอนท้ายดังได้กล่าวมาแล้วในการตัดเวลานั้น ถ้าผู้ใดมีตำราเล่มนั้นอยู่ในเวลานี้ ได้นำเอามาสอบกับตำรานี้แล้ว จะได้ความรู้ความเห็นวิธีการแก้ไขของผู้แต่งตำราเล่มนั้น เพราะตำราเล่มนี้ไม่ได้ตัดทอนของเก่าอย่างใด เมื่อตำราเล่มนั้นต่างกับตำราเล่มนี้อย่างไรก็จะรู้ได้ว่าเป็นส่วนที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงใหม่ของตำราเล่มนั้น

ตำราเล่มนี้เป็นของพระเทวโลก ข้าพเจ้าได้ตั้งใจเรียบเรียงใหม่ ให้มีถ้อยคำชัดเจนไม่ให้เคลือบคลุมไปได้หลายทาง และทั้งได้วางหัวข้อไว้เป็นลำดับให้ตรงกับหัวข้อในการอุทาหรณ์โดยตลอด เพื่อเป็นการสะดวกแก่ผู้เรียนด้วย และได้ค้นหาเครื่องอุปกรณ์แก่วิชานี้มาเรียบเรียงเพิ่มเติมไว้ให้เป็นการสะดวกแก่ผู้ศึกษาอีกหลายอย่าง ส่วนใดที่โหรได้แก้ไขใช้ใหม่ ก็ได้หมายเหตุไว้ให้ทราบทุกแห่ง

หวังว่าเมื่อท่านทั้งหลายได้เรียนความรู้จากตำราเล่มนี้แล้ว ก็คงจะได้อนุโมทนาในส่วนประโยชน์ที่ท่านได้รับจากตำรานี้ และทั้งจะได้เป็นกำลังสำคัญในการที่จะค้นคว้าหา

ความรู้ในทางโหราศาสตร์สืบต่อไปในเบื้องหน้าด้วย ขอผลที่ข้าพเจ้าได้กระทำตำรานี้จงเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายด้วยเถิด

อนึ่ง ศัพท์สังสกฤตที่ใช้ในตำราเล่มนี้ จะมีความหมายอย่างไร ข้าพเจ้าก็ได้เขียนไว้ให้ดูด้วยดังนี้

กล เส้นสะกัดแห่งดวงจันทร์ หรือนาฑีแห่งองศา

กลห หนทาง

กุล ทางร่วม

กุลาย สถานที่

คต ไปหรือเคลื่อนที่ไป

ฅิตถ (ฅีรถ) ตั้งอยู่

ปรัสถ ทางเบื้องหลัง

ปานี (ปนี) เส้นดำ เส้นศูนย์กลางแห่งวงกลมที่แบ่งออกเป็นสองส่วนเอาแต่ส่วนหนึ่งที่เรียกตามตำราเลขว่า เส้นรัศมี

โปตร สันหน้า หรือจมูก ท่ามกลางก็ว่า

พิมพ์ แบบ, รูป

ภาค ส่วนแห่งเวลา

ภุช กิน คือเงาเคลื่อนที่ไปข้างหน้าเรียกภุช ถ้าเงาเดินถอยหลัง เอาตรงที่องศาถอยหลังอยู่นั้นเป็นภุช ไม่เอาจำนวนองศาที่ถอยมาเป็นภุช

ภุกตภุกติ การกิน

ภิตต ภาคหรือส่วน

ภู ที่หรือส่วนที่ต้องการ ที่เห็นแจ้ง

มุข หน้า ทางเบื้องหน้า

มานยกาษฐ มานย อันเป็นที่กำหนด กาษฐจำกัดเวลา

รวิ, รวะ เคลื่อนที่ไป

ลัมพ	ล่าช้า ไกล อยู่ข้างหลัง
ลัมพก	ภาค ปริเฉท การตั้งได้ฉาก
วัฒ	การขยายออก หรือแข่งออก
วิกเขป	การรบกวน การเข้าขัดถือ
สม	เสมอกัน เท่ากัน
หันต	รีบ ด่วน
เอยฐเอย	ไป หรือเข้าหาในทางครึ่งหลัง

๏ เราวิศาลประพันธ์ศาตร์ซึ้ง　　สารัมภ์
ให้ง่ายแก่ผู้ทำ　　ทั่วหน้า
คุงหนึ่งว่าครูนำ　　แนะบอก
แก่ศิษย์มิได้ช้า　　สุดสิ้นกระแสความ
๏ ตามที่เราแต่งแล้ว　　ครบครัน
จงประสพผลอัน　　เลิศไซร้
ความชั่วและโมหันธ์　　ขออย่ามี แชร์
แลท่านที่เรียนไว้　　จงได้ประโยชน์เทอญ ฯ

นายถวัน สมิตะสิริ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พิมพ์ที่ ร.พ. โสภณ ฯ
ถนนราชบพิธ พระนคร พ.ศ. ๒๔๙๑